

Katedra: Katedra pedagogiky a psychologie

Studijní program: Specializace v pedagogice

**Studijní obor
(kombinace):** Učitelství odborných předmětů

PEDAGOGIKA MARIE MONTESSORI – CÍLE A VYUŽITÍ V SOUČASNÉ ČESKÉ
VZDĚLÁVACÍ KONCEPCI

THE PEDAGOGY OF MARIA MONTESSORI - THE GOALS AND THE
APPLICATION IN THE CONTEMPORARY CONCEPTION OF EDUCATION

Bakalářská práce: 09–FP–KPP– 30

Autor:

IVA ZEMANOVÁ

Podpis:

Adresa:

J. Š. KUBÍNA 385

50601, Jičín 1

Vedoucí práce: Doc., PhDr. Tomáš Kasper, Ph. D.

Konzultant:

Počet

stran	Grafů	Obrázků	Tabulek	pramenů	Příloh
58/78	0	8	0	17	2 +CD

CD obsahuje celé znění bakalářské práce.

V Liberci dne: 27. 6. 2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 27. 06. 2010.

Iva Zemanová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat především vedoucímu mé bakalářské práce panu doc., PhDr. Tomáši Kasperovi, Ph. D. za jeho cenné rady a připomínky při psaní bakalářské práce. Dále pak paní Mgr. Janě Duňkové a panu Mgr. Janu Prašivkovi ze Základní školy 5. května za to, že mi umožnili účast ve výuce a poskytli mi řadu informací o činnosti tohoto školského zařízení. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své rodině a svému příteli za morální podporu během psaní mé práce.

Anotace

Práce se zabývá osobností Marie Montessori a jejím pedagogickým systémem. V první části jsou rozebrány teoretické principy, z nichž autorka vycházela a jsou vysvětleny základní pojmy Montessori pedagogiky.

Praktická část představuje systém na příkladu konkrétní základní školy s využitím strukturovaného rozhovoru s pedagožkou ZŠ Jablonec, 5. května – Montessori paní Mgr. Janou Duňkovou. Pro bližší charakteristiku školního systému byly dále použity informace obsažené ve Školním vzdělávacím programu Montessori pro ZŠ.

Klíčová slova

Maria Montessori, připravené prostředí, didaktický materiál, sensitivní období, svoboda dítěte, normalizace, polarizace pozornosti

The Annotation

The bachelor work deals with personality of Dr. Maria Montessori and with her educational system. In the first part of the work the theoretical principles and starting points of the conception are analysed. The basic concepts of Montessori pedagogy are explained there too.

The practical part presents the system on the example of concrete primary school using structured interview with a teacher in the ZŠ 5. května primary school, Jablonec n. Nisou – section Montessori. For better presenting of Montessori, information from the Montessori educational programm were also used.

Key words

Maria Montessori, prepared environment, the material for development, sensitive periods, freedom of the child, normalisation, polarisation

Kurze Charakteristik

Die Arbeit befasst sich mit der Persönlichkeit Maria Montessori und ihrem pädagogischen System. In dem ersten Abschnit sind die theoretischen Prinzipien auseinandergenommen analysiert, aus denen die Urheberin ausgegangen ist und erläutert sind die Grundbegriffe der Montessori – Pädagogik.

Der praktische Teil stellt das System auf einem Beispiel einer konkreten Grundschule mit Auswertung eines strukturellen Gespräches mit der Pädagogin der Grundschule 5. Mai Jablonec- Montessori Frau Mgr, Jana Duňková dar.

Für eine nähere Charakteristik des Schulsystems wurden weitere Informationen benutzt, die ein Schulbindungsprogramm Montessori für Grundschulen beinhaltet.

Schlüsselwörter

Maria Montessori, vorbereitete Umgebung, das didaktische Material, sensibler Zeitraum, Freiheit des Kindes, Standardisierung, Polarisierung der Aufmerksamkeit

Obsah

1	Úvod	9
2	Teoretická část	10
2.1	Marie Montessori	10
2.1.1	Autoři, kteří ovlivnili Marii Montessori	12
2.1.2	Společnost Marie Montessori	14
2.1.3	Montessori centrum u nás	15
2.2	Principy a cíle pedagogiky Marie Montessori	15
2.2.1	Připravené prostředí	15
2.2.2	Didaktické pomůcky	16
2.2.3	Senzitivní období	17
2.2.4	Svoboda dítěte a zodpovědnost	17
2.2.5	Normalizace	18
2.2.6	Polarizace pozornosti – fenomén Montessori - fenomén koncentrace	18
2.2.7	Dospělý a dítě	19
2.2.8	Učitele a jeho přístup	19
2.2.9	Třístupňové učení	21
2.2.10	Smíšené třídy a organizace vyučování	21
2.2.11	Uspořádání třídy	22
2.2.12	Členění výuky	22
2.2.13	Projektové vyučování	22
2.2.14	Elipsa	23
2.2.15	Cvičení ticha	23
2.2.16	Pochvaly a tresty	23
2.2.17	Práce s chybou	24
2.2.18	Hodnocení	24
2.3	Oblasti pedagogiky Marie Montessori	24
2.3.1	Praktický život	24
2.3.2	Smyslový materiál	25
2.3.3	Jazykový materiál	26
2.3.4	Kosmická výchova	26
2.3.5	Matematický materiál	27
2.3.6	Dvanáctero pro pedagogy	27
3	Praktická část	29
3.1	Návštěva Montessori školního zařízení	29
3.1.1	Obecně	29
3.1.2	Vyučování	31
3.1.3	Několik dalších informací	35

3.1.4	Učitel	35
3.2	Charakteristika Montessori vyučování na příkladu - Praktická část, strukturovaný rozhovor	36
3.2.1	Postup práce	36
3.2.2	Zvolená metoda	36
3.2.3	Získání respondenta /respondentů	37
3.2.4	Příprava otázek na strukturovaný rozhovor, odsouhlasení postupu a otázek s vedoucím bakalářské práce	38
3.2.5	Provedení rozhovoru	43
3.2.6	Shrnutí	51
4	Závěr	54
5	Seznam literatury a zdrojů	56
6	Přílohy	58
6.1	Příloha 1: Školní vzdělávací program Montessori (převzato z webových stránek ZŠ Jablonec n. Nisou)	59
6.2	Příloha 2: Fotografie ze ZŠ Montessori	75

1 Úvod

Při studiu pedagogiky jsem se seznámila také s některými alternativními pedagogickými směry. Mezi nimi mě obzvláště zaujala Montessori pedagogika. Tento směr je zajímavý svou zaměřeností na dítě. Podporuje jeho samostatnou aktivitu a touhu po sebezdokonalení. Využívá přitom individuálních možností a schopností každého žáka. Cílem mé práce je poznání uvedených principů nejen teoreticky ale i v praktickém použití v prostředí vybrané základní školy v České republice.

Obrázek 1: Marie Montessori (1870-1952)

Cílem mé práce je analýza systému Marie Montessori, tedy prozkoumání cílů, metod a prostředků využívaných při vzdělávání v duchu tohoto systému. Dále jsem se ve své práci zaměřila na pojetí dítěte v koncepci Montessori. Posledním mým cílem bylo zjistit, jak se využívá pedagogika Marie Montessori v současném vzdělávání.

2 Teoretická část

2.1 Marie Montessori

Marie Montessori byla významnou italskou pedagožkou, zakladatelkou nového vzdělávacího systému a první promovanou lékařkou v Itálii. Patřila také k průkopnicím ženského hnutí a bojovala za práva dětí.¹ Narodila se v italském Chiaravelle v provincii Ancona v roce 1870. Mariina matka byla velmi vzdělaná, což bylo v tehdejší době u žen neobvyklé. Mariin otec byl voják, později působil jako finanční úředník. V době, kdy bylo Marii Montessori pět let, se rodina přestěhovala do Říma. Marie Montessori byla pilná a nadaná žákyně a projevovala o studium velký zájem. Nejprve studovala přírodovědně - technickou školu. Projevovala zájem o studium medicíny. Jako žena se však ucházela o přijetí neúspěšně. Údajně až na přímlovu papeže byla nakonec přijata ke studiu na římské univerzitě. Marie Montessori studovala medicínu, psychologii a filozofii a dále se vzdělávala v oblasti biologie a pedagogiky. V roce 1896 úspěšně studium medicíny ukončila a stala se tak první promovanou lékařkou v Itálii.²

Po promoci začala pracovat na Univerzitní psychiatrické klinice v Římě, kde se specializovala na výchovu mentálně postižených dětí. Prováděla výzkumy, zajímala se o nervové nemoci u dětí a zároveň studovala díla stejně zaměřených lékařů a pedagogů – Jeana Itarda, Edouarda Seguina a Friedricha Froebela. Stejně jako oni se domnívala, že je třeba u dětí rozvíjet smysly, následně pak intelekt. V letech 1898-1900 působila jako dětská lékařka. V roce 1898 se jí narodil syn Mario, její pozdější spolupracovník. V roce 1899 prezentovala velmi úspěšně své názory na výchovu mentálně postižených dětí na kongresu v Turíně a zdůraznila důležitost pedagogického působení na tyto děti. V témže roce se Marie Montessori ujala vedení školy pro vzdělávání léčebných pedagogů, což jí umožnilo ověřit si mnohé teze prakticky. Dále se vzdělávala v psychologii, pedagogice, filozofii a antropologii. V roce 1904 ukončila studium habilitační prací o soudobém školském systému a na čtyři roky se stala vedoucí profesorkou katedry antropologie v Římě.³

Úspěchy při výchově mentálně postižených dětí, které byly schopné složit, pro ně náročné, státní zkoušky z psaní a čtení, vedly k úvahám, zda by se výchovné metody nedaly

¹ PRŮCHA, Jan. *Alternativní školy*. 2. upr. vyd., Praha: Portál, 1996, ISBN 80-7178-072-3, s. 26.

² Indian Montessori. Center: *Indická společnost Montessori*, životopis MM [online]. [cit. 2009-12-25] URL <http://indianmontessoricentre.org/tsep.0942/maria_bio/maria_01.php>

³ ZELINKOVÁ, Olga. *Pomoz mi, abych to dokázal*. 1. vyd., Praha: Portál, 1997, ISBN 80-7178-071-5, s. 13.

aplikovat i na děti bez postižení. V roce 1907 založila Marie Montessori první středisko pro zdravé děti předškolního věku ze sociálně slabých vrstev – Dům dětí (Casa dei bambini) ve čtvrti San Lorenzo v Římě. Pro práci s dětmi vytvářela na základě jejich potřeb propracovaný systém pomůcek a metod pro rozvoj smyslů. Učila děti praktickým činnostem a též číst, psát a počítat.² V roce 1908 se Marie Montessori vzdala všech svých funkcí a aktivní práce dětské lékařky. Soustředila se pouze na výzkum dětí a na přednáškovou a publikační činnost. Založila asociaci Opera Montessori, která měla propagovat její názory. Roku 1909 publikovala práci „Metoda vědecké pedagogiky užitá ve výchově dětí v dětských domovech“ s podtitulem „Objevení dítěte“. V práci prezentovala výsledky dosažené ve svých výzkumech.⁴

Marie Montessori odjela v roce 1913 na pozvání dcery prezidenta Wilsona do Spojených států, aby zde veřejně představila své metody a uspořádala kurs pro učitele. V témže roce vznikla ve Washingtonu, D. C. zásluhou Grahama Bella první Montessori vzdělávací asociace. (Mezi příznivce Marie Montessori patřil také Thomas A. Edison.). Poté pedagožka založila výzkumný institut ve Španělsku a v roce 1919 uspořádala sérii kurzů pro učitele ve Velké Británii.

V Itálii se k moci dostal Benito Mussolini. Zpočátku patřil k příznivcům Montessori pedagogiky a podporoval školy i finančně. Později však nařídil uzavření všech škol tohoto typu a Marie Montessori byla vypovězena z Itálie.² Do roku 1936 pak Marie Montessori žila a pracovala ve Španělsku. Publikovala práci, která se zabývá didaktickým materiálem „Příručka vědecké pedagogiky“. V Barceloně vznikl další Dům dětí. Po začátku španělské občanské války přesídlila pedagožka do Nizozemí a v roce 1939, i se svým synem Mariem, odjela do Indie. Zde prožila období druhé světové války, pořádala kurzy pro učitele, přednášky, cestovala. Publikovala knihu „Moc slabých“, která pojednává o právech dětí a o vztazích v rodině.⁴

Po válce v roce 1949 se Marie Montessori vrátila zpět do Evropy a usadila se v Nizozemí v městě Noorwijk - an - Zee. Pokračovala ve své činnosti, přednášela. Dostalo se jí velkého uznání a poct. Třikrát byla navržena na Nobelovu cenu míru, avšak nezískala ji.²

⁴ KASPER, Tomáš; KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. 1. vyd., Praha: Grada, 2008, 224. s., ISBN 978-80-247-2429-4, s. 130-131.

Marie Montessori zemřela 6. května 1952 v Noorwijk - an - Zee v Nizozemí, kde je také dle svého přání pohřbena.

Marie Montessori byla jednou z čelních představitelů tzv. pedocentrismu. Do středu svého zájmu stavěla dítě jakožto naději budoucího lepšího vývoje světa a jako střed snažení výchovy a vyučování. Podporovala svobodu, přirozenou aktivitu dítěte a dětskou touhu po uspokojování potřeb a zájmů. Dítě, podle ní, přijímá citlivě podněty z okolí a tím se učí. Každé dítě se učí jiným tempem, nese si v sobě plán rozvoje. Chce se rozvíjet, ale potřebuje pomoc. Proto mu musí být vytvářeno připravené prostředí a vytvořen stimulující didaktický materiál.⁵

Principy a metody své pedagogiky popsala v řadě publikací. Mezi nejznámější patří publikace „Tajuplné dětství“. Tato kniha se zabývá výkladem dětské psychiky a vnímání reality v různých situacích. Na příkladech ukazuje výsledky výzkumů a pozorování v zařízení Montessori a uvažuje nad vztahem dospělého a dítěte. Další známými knihami jsou „Absorbující mysl“ a „Objevování dítěte“, v nichž autorka rozvíjí své metody a uvažuje nad významem různých pojmů, o kterých se zmíníme později.³

2.1.1 Autoři, kteří ovlivnili Marii Montessori

Italský pedagog **Jean Marc Gaspard Itard** (1775-1838) se věnoval výuce sluchově postižených dětí. Jeho nejznámějším svěřencem byl chlapec Viktor, který žil mimo lidskou společnost v lese, nemluvil a neměl žádné sociální návyky. Zdálo se, že je nevzdělatelný. Itardovi se nicméně podařilo trpělivou prací a svým pedagogickým přístupem dosáhnout v chlapcově rozvoji významného pokroku.

Edouard Seguin, francouzský psychiatr (1812-1880) patřil mezi studenty J. Itarda. Založil první školy pro mentálně opožděné děti ve Francii, později žil ve Spojených státech.

Oba vychovatelé vycházeli z individuality dítěte, respektovali odlišnosti ve vývoji a zájmech dětí. Snažili se stimulovat rozvoj dítěte pomocí přesně definovaných úkolů, odstupňovaných podle náročnosti od základních jednoduchých až po náročné, složité úkoly. Domnívali se, že okolní prostředí má přímo vést k rozvoji dítěte, má jej vyburcovat

⁵ JEŘÁBKOVÁ, Blanka. *Mateřská škola jako životní prostor I*. 1. vyd., MU - Centrum pro další vzdělávání učitelů, 1993, 230 s. ISBN 80-210-0830-X, s. 183.

k činnosti, probudit zvědavost a budovat zdravé sebevědomí dítěte. A konečně, Itard i Seguin věřili, že každé dítě se může rozvinout a zlepšit své schopnosti.^{6 7}

Friedrich Froebel (1782-1852), německý vychovatel prosazoval učení se prostřednictvím vykonávání praktických činností s využitím speciálních pomůcek. První pomůcky sám pro žáky zhotovoval. Froebel také podporoval vznik na rodině nezávislých center pro rozvoj předškolního dítěte, tím vlastně inicioval vznik školek.⁸

Mezi inspirátory Marie Montessori patřil také **Jean Jacques Rousseau (1712-1778)**. Rousseau vystoupil proti tradiční formě výchovy. Domníval se, že tradiční výchova je proti svobodě a přirozenosti dítěte, může narušit jeho rozvoj a podpořit rozvoj špatných vlastností.

Rousseau viděl ve svobodné výchově člověka způsob, jak reformovat společnost a vztahy mezi lidmi. V jeho pojetí má být dítě vychovááno ve třech fázích.

V raném dětství má být podporován především tělesný rozvoj dítěte, nejlépe v přírodním - přirozeném prostředí.

Po dvanáctém roce života má být rozvíjen rozum a abstraktní myšlení. Výchova má probíhat prostřednictvím pozorování přírody a vést k rozvoji samostatného myšlení, kreativity a aktivity.

Od patnácti let má vedoucí úlohu zaujmout mravní výchova. Vychází se přitom ze zkušeností dítěte i ze znalosti života různých autorit.

Podobně se přirozenou výchovou dítěte zabýval i **J. H. Pestallozi (1746-1827)**. Také on chtěl, aby vyučování vycházelo z lidské přirozenosti. Vyučování by mělo vést k vytváření pojmů a k rozvoji myšlení a pozorovacích schopností. Varoval před přetěžováním dětí. Podle Pestalloziho má být výchova kontinuální od konkrétního k abstraktnímu.

⁶ Web Indiana University: Informace o Jean Gaspard Itardovi [online]. [cit. 2009-12-20]. URL <<http://www.indiana.edu/~intell/itard.shtml>>

⁷ Utah State University - Stránky Teacherlinku, online zdroj pro vzdělávání [online]. [cit. 2010- 01- 04]. URL <<http://teacherlink.ed.usu.edu/TLresources/reference/champions/pdf/JeanMarcGaspardItard%20.pdf>>

⁸ The encyklopedia of informal education: Informace o Froebelovi [online]. [cit. 2009-12-19]. URL <<http://www.infed.org/thinkers/et-froeb.htm>>

Pestalozzi vzdělával v praktických činnostech i ve vědách. Ty sloužily k pochopení souvislostí z okolního světa. Zvláštní důraz kladl na rodinnou výchovu a vlídné zacházení s dětmi.⁹

2.1.2 Společnost Marie Montessori

Association Montessori International (AMI) byla založena v roce 1929 samotnou Dr. Marií Montessori. Asociace měla zajistit prosazování principů pedagogiky Montessori nejen za života pedagožky, ale i po její smrti. Zároveň měla AMI koordinovat činnost Montessori center v různých evropských státech. V čele AMI stanuli Marie Montessori a její syn Mario. Sídlo organizace se nachází v Amsterdamu v Nizozemí. Mezi další cíle AMI patřilo a patří prosazování práv dětí, zejména se zasazuje o harmonický rozvoj osobnosti dítěte s pomocí dospělých, které je obklopují.

V roce 1973 vznikla zásluhou Dr. Maria Montessori nezisková pedagogická organizace pro vzdělávání a přípravu učitelů. Zároveň Mario Montessori zajistil výzkumníkům přístup k dosud nepublikovaným spisům své matky a k její korespondenci. Inicioval také řadu překladů Montessori publikací do různých jazyků.

AMI spolupracuje úzce s OSN a konkrétně s organizací UNESCO. Sama Marie Montessori po svém návratu z Indie vystoupila na páté konferenci UNESCO ve Florencii v roce 1950. V její řeči zazněla myšlenka, že výchovou dětí k soužití v míru a v souladu se společností lze zajistit budoucí mírové soužití ve světě.

Asociace pořádá již od roku 1929 kongresy, na nichž se setkávají příznivci Montessori z celého světa. Dosud poslední kongres se konal začátkem roku 2009 v Indii a byl ve znamení oslav sedmdesátého výročí příchodu Marie Montessori do Indie. Příznivci Montessori pedagogiky se scházejí i na menších „lokálních“ konferencích, například v dubnu 2010 se sešli v Amsterdamu. AMI také vydává dvakrát ročně odborný časopis *Communications*, který obsahuje texty o Montessori pedagogice, a „*The AMI Bulletin*“, publikaci obsahující Montessori novinky a zprávy z celého světa. Organizace Montessori sídlí například v Austrálii, Kanadě, USA, Velké Británii, Indii, Pákistánu, Rumunsku. Centry pedagogiky v Evropě jsou především Německo a Nizozemí.¹⁰

⁹ VÁCLAVÍK, Vladimír. *Cesta ke svobodné škole*. 1. vyd., Gaudeamus, 1995, ISBN 80-7041-229-1, s. 26.

¹⁰ *Association Montessori International, Stránky AMI*. [online]. [cit. 2009–12-19]. URL <www.montessori-ami.org>

2.1.3 Montessori centrum u nás

Informace o Montessori pedagogice se v Čechách objevily již před druhou světovou válkou. Jejich rozšíření ale zabránil nástup nacismu a později komunismu. Proto se u nás první výchovná zařízení Montessori objevila až po sametové revoluci.

U nás se problematice Montessori věnuje občanské sdružení Společnost Montessori se sídlem v Praze 4. Tato organizace od roku 1999 sdružuje pedagogy, rodiče a zájemce o pedagogiku Marie Montessori. Zasadují se, ve shodě s AMI, o šíření myšlenek Marie Montessori, o jejich prosazování, o další vzdělávání učitelů a přípravu metodických pomůcek a rozvoj didaktických principů. Organizují kurzy pro veřejnost, workshopy a diplomové semináře (s podporou Ministerstva školství České republiky). Podporují vznik Montessori mateřských a základních škol, rodinných center a lokálních společností. V současné době lze v České republice nalézt kolem čtyřiceti mateřských škol a dvanáct základních škol Montessori. Začátkem letošního roku byla v Praze 6 otevřena první třída Montessori česko-anglického osmiletého gymnázia.

Společnost Montessori, o. s., je neziskovou organizací financovanou z členských příspěvků, darů a dotací. Předsedkyní organizace je PhDr. Jitka Brunclíková. Organizace je součástí mezinárodní společnosti Montessori Europe. Montessori vzdělávací program byl MŠMT uznán jako alternativní program pro předškolní výchovu i vzdělávání na základní škole.¹¹

2.2 Principy a cíle pedagogiky Marie Montessori

Marie Montessori se ve své koncepci vzdělávání zaměřila především na děti předškolního věku. Navržené metody byly dále s úspěchem aplikovány na děti ve věku 6 až 12 let a mládež do 18 let.¹²

2.2.1 Připravené prostředí

Dítě by se mělo rozvíjet prostřednictvím kontaktu s okolním světem a jeho zkoumáním. Má objevovat jednotlivé prvky a jejich vztahy, provázanost. Tím si tvoří celkový přehled o světě. Dítě musí objevovat a zkoumat na základě svého zájmu, samo volit činnosti a pomůcky. Dítě si samostatně zvolí dobu, po jakou se daným úkolem (činností) bude

¹¹ Stránky společnosti Montessori, o. s. [online]. [cit. 2009-12-18]. URL < www.montessoricr.cz >

¹² ZELINKOVÁ, Olga. *Pomoz mi, abych to dokázal*. 1. vyd., Praha: Portál, 1997, ISBN 80-7178-071-5, s. 44- 45, 65-66.

zabývat. Při učení využívá praktické činnosti a předměty přizpůsobené pro dětské ruce (rozměrově, vahou apod.).

Úkolem dospělých je příprava prostředí a vhodné struktury úkolů ke stimulaci dalšího rozvoje dítěte. Prostor by měl obsahovat dostatek zajímavých didaktických předmětů a podněcovat dítě k práci s nimi. Pomůcky by měly být spíše jednodušší, neměl by jich být příliš velký počet, aby nerozptylovaly dětskou pozornost. Mají být pro dítě atraktivní, estetické a barevné a podněcovat jeho zájem o úkol. S věcmi by dítě mělo mít možnost manipulovat naprosto volně a moci je přenášet do zvoleného pracovního prostředí. Dostupné didaktické předměty by měly přibližně odpovídat věku dítěte a jeho mentalitě.

Marie Montessori označuje didaktické předměty jako materiál. Materiál slouží k rozvoji smyslů, řeči, psaní a matematiky. Materiál podněcuje pozornost, aktivitu a probouzí koncentraci. Měl by mít v sobě zabudován mechanismus k samostatnému objevování chyb dítětem.

Prostředí, v němž se dítě pohybuje, by mělo podněcovat nástup zájmu o stále náročnější činnosti. Činnosti slouží k rozvoji smyslů i manuální zručnosti. Měly by být logicky odstupňované podle náročnosti a návaznosti. Cíl činností by měl být dítěti jasně zřejmý a musí dávat smysl.¹²

2.2.2 Didaktické pomůcky

Pro rozvoj dítěte jsou nezbytné stimulující podněty a především pomůcky. Při práci dítě využívá jednak předměty denní potřeby, s věkově odpovídající náročností, tak i speciální pomůcky, vyráběné učitelem. Učitel buď vychází z propozic Marie Montessori nebo vyrábí předměty na základě vlastních nápadů. V dnešní době lze pomůcky také objednat od specializovaných výrobců ze zahraničí (v Evropě například firma Nienhuis v Nizozemí). Všechny pomůcky směřují k dosažení nějaké specifické dovednosti nebo znalosti, podporují fantazii, spontánnost, prostorovou orientaci a tvořivost. Pomůcky mají dítě fascinovat, inspirovat jej k činnosti a měly by být využívány zamýšleným způsobem. Didaktické pomůcky jsou pravidelně prezentovány na mezinárodních setkáních příznivců Montessori a na výstavách „Didacta“ v Düsseldorfu.

Mezi oblíbené pomůcky patří například rámy na nácvik zapínání knoflíků, botičky k nácviku vázání tkaniček, počítadla a korálky, různé skládačky a puzzle a prostorová tělesa.¹²

2.2.3 Senzitivní období

Udává se, že období do šesti let věku je pro dítě nejzásadnější. U Marie Montessori je toto období spojeno s pojmem **absorbující duch**. Jedná se o vědomou činnost, která je vyvolaná vrozenou tvořivou energií.¹³ Dítě je schopné absorbovat nové podněty z okolí a přecházet od nevědomé existence k vědomé aktivitě. V tomto období dítě prochází obdobími zvýšené vnímavosti nebo také jinak řečeno **senzitivními obdobími**. Jedná se o úseky života, v nichž se projevuje schopnost lehce se učit specifické činnosti, rozvíjet určité vlohky a chápat souvislosti. Při rozvoji dítěte je třeba tato období respektovat a využívat. Nejsou-li specifické sklony využity, po určité době zanikají a dítě později musí vynaložit mnohem větší úsilí k učení, dále rozum a vůli. Dospělí by proto měli respektovat zájem dítěte, které samo volí předmět své činnosti, neukládat mu jiné a umožnit mu tyto období naplno využít.

V období do tří let se rozvíjí především pohyb, řeč a slovní zásoba a dítě si vštěpuje řád. Dítě si uvědomuje vztahy mezi předměty vnějšího světa a získává smysl pro svůj vnitřní řád. Uvědomuje si své tělo, jeho části a jejich umístění, má tzv. motorickou paměť. Pomocí vnímání si dává do souvislostí jednotlivé vjemy okolí a vytváří celkový obraz. Dosud přijímalo veškeré podněty.

Mezi třetím a šestým rokem života dochází k sebeuvědomění dítěte a dítě se začleňuje do společnosti. Analyzuje podněty z okolí a zdokonaluje se jeho osobnost. Obecně je prvních šest let života spojeno s rozvojem tvořivosti. Dále se rozvíjí pohyb a řeč.

V období do dvanácti let se vyvíjejí sociální vztahy dítěte s okolím. Vyhledává širší společenskou interakci. Dítě hodnotí různé situace, vytváří si morální vědomí a přejímá normy společnosti. Učí se abstraktnímu myšlení a zlepšuje se dětská představivost.¹⁴

2.2.4 Svoboda dítěte a zodpovědnost

Dospělí by měli usilovat o svobodu dítěte. Dítě získává se svobodou prostor rozvíjet svou tvořivost. Svoboda spočívá ve volnosti vybírat si činnosti a podněty, které dítě v dané chvíli zajímají. Dospělý obklopí dítě stimulujícími podněty a nechá je samostatně pracovat a objevovat souvislosti a vztahy. Dítě výměnou za svobodu ukázněně pracuje, soustředí se na činnost a dokončí ji. Pracuje-li s nějakým předmětem, na závěr své práce jej opět uloží

¹³ Stránky MŠ Montessori, Zámecká, Jablonec nad Nisou [online]. [cit. 2009-12-25] URL<<http://www.montessori-jbc.cz/www/download.php>>

¹⁴ MONTESSORI, Maria. *Tajuplné dětství*. 1. vyd., 1998, Praha: SPS, 1998, ISBN 80-86189-00-7, s. 30-34

na správné místo. Se svobodou je tedy spojena zodpovědnost za dokončení úkolu, kázeň a sebekontrola. Svobodu může mít dítě, které je schopné disciplíny a sebekázně.¹⁵

Marie Montessori chápe svobodu jako vědomé ovládání sama sebe a přijetí a dodržování daných pravidel. Ten, který je svobodný, umí naslouchat sám sobě a zná své schopnosti, slabosti, touhy a přání. Se svobodou musí být spojena poslušnost. Tu chápeme jako zralost, přijetí norem, nikoliv slepé přijímání pokynů od dospělých. Poslušnost musí být dítěti vžitá, nemá být vynucená.¹⁶

2.2.5 Normalizace

Normalizací chápeme rozvoj v souvislosti s přirozeností dítěte, respektování dítěte jako individuality, respektování jeho já. Dítě utváří svou osobnost na základě zkoumání okolního prostředí – připraveného prostředí. Provádí různé činnosti a chápe vztahy a souvislosti. Vytváří si v hlavě celkový pohled na hmotný svět i na svět dospělých. Normalizované dítě je inteligentní, umí se ovládat, má klidný projev a má rádo systematickou činnost. Při rozvoji dítěte se využívá polarizace pozornosti.^{13 17}

2.2.6 Polarizace pozornosti – fenomén Montessori - fenomén koncentrace

Polarita pozornosti je pojem, kterým Marie Montessori označuje plné soustředění dítěte na práci, stav, kdy dítě nic jiného nevnímá. Zaujetí dítěte je dáno jeho duševní zralostí a ovlivněno senzitivními obdobími. V průběhu polarizace pozornosti se dítě mění, zklidňuje a rozvíjí své přednosti. Polarizovat lze jen normálně se vyvíjející dítě, dítě normalizované. Dospělí by toto soustředění neměli vyrušovat, poskytnout dítěti dostatek času a nechat dítě úkol dokončit. Měli by dát dítěti svobodu a brát jeho činnost vážně.¹⁵

Polarizace má tři fáze: Zaprvé fázi hledání – dítě svobodně, má-li dostatek času, v připraveném prostředí nalezne činnost, která jej zaujme. Dítě předměty posuzuje jak z hlediska vnějšího vzhledu, tak i z hlediska vlastností předmětu. Vychovatel nemá do tohoto procesu zasahovat, může pouze upozornit, pobídnout k aktivitě apod. Dítě je zdánlivě neklidné, pohybuje se a hledá.

¹⁵ Stránky společnosti Montessori, o. s., sekce Základní principy [online]. [cit. 2009–12-18]. URL <http://www.montessoricr.cz/Montessori_principy.php>

¹⁶ ZELINKOVÁ, Olga. *Pomoz mi, abych to dokázal*. 1. vyd., Praha: Portál, 1997, ISBN 80-7178-071-5, s. 20-24.

¹⁷ MONTESSORI, Maria. *Tajuplné dětství*. 1. vyd., 1998, Praha: SPS, 1998. ISBN 80-86189-00-7, s. 91

Poté nastává fáze velké práce – dítě se plně koncentruje na danou činnost a projevují se u něj sebekázeň, svoboda, samostatnost a odpovědnost. Ve fázi velké práce dítě si dítě praktickou činností upevňuje poznatky do podoby zkušeností, které přetrvávají velmi dlouhou dobu. Vychovatel vhodně stupňuje obtížnost nabízených činností, aby dítě stimuloval k dalšímu rozvoji.

Následuje fáze nasycení – dítě dokončí činnost a hledá nové podněty. Dítě se těší ze splnění úkolů a má pocity uspokojení.¹⁸

Pokud je dětskému rozvoji bráněno a dítě se nerozvíjí v souladu s přirozeností, neuspokojuje své potřeby, vzdaluje se normálnímu vývoji.

2.2.7 Dospělý a dítě

V knize Tajuplné dětství se Marie Montessori zamýšlí nad vztahem dítěte a dospělého. Dle jejího názoru dospělí děti utlačují, nutí jim svůj pohled na život, jsou egocentričtí. Dospělí vidí na dětech chyby, místo aby hledali chyby, které jim samým brání vnímat děti takové, jaké jsou. Svým přístupem brzdí rozvoj osobnosti dítěte. Dítě miluje, ale zároveň s ním necitlivě zacházejí, nerespektují jeho zájmy a potřeby a dbají více na věci kolem sebe, než na dětskou touhu objevovat. Dítě přitom není rozpustilé, jen se snaží poznávat všemi smysly, koordinuje motoriku a smysly. Dítě se prací rozvíjí, čerpá z ní uspokojení a získává sebedůvěru. Práci vykonává samo a od dospělých chce pouze vytvoření pracovních podmínek.

Děti se rozvíjejí složitě, mají v sobě zakódované předpoklady rozvoje, ale ten vyžaduje úsilí a vůli. Dospělý se domnívá, že je dítě nutno řídit a ovlivňovat a že on má být tvůrcem dítěte. Pokud se u dítěte projeví zlostná reakce, jedná se ve skutečnosti o projev nepřirozeného vývoje dítěte způsobeného neuspokojenými potřebami. Pokud i přesto dítě řídíme, můžou se projevit závažné poruchy osobnosti, především retardace ve vývinu, poruchy vnímání, zlostnost, domýšlivost a hrabivost.¹⁹

2.2.8 Učitele a jeho přístup

Učitel a obecně dospělý by neměl s dítětem manipulovat dle svých představ a požadavků. Měl by optimálně využít žákových dispozic a jeho sensitivních období, tak aby dosáhl co nejlepšího rozvoje potenciálu dítěte. Měl by být trpělivý, ovládat se a nezasahovat, pokud

¹⁸ ZELINKOVÁ, Olga. *Pomoz mi, abych to dokázal*. 1. vyd., Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-071-5, s. 28-29

¹⁹ MONTESSORI, Maria. *Tajuplné dětství*. 1. vyd., 1998, Praha: SPS, 1998. ISBN 80-86189-00-7

žákovi něco nejde hned a správně. Tím žákovi nejvíce pomůže, dovolí mu, aby věc objevil sám a prožil jí. („Pomoz mi, abych to dokázal sám.“). Prožitek je, dle Marie Montessori, nejefektivnější přístup k naučení.²⁰

Učitel ustupuje do pozadí, nechává dítě samo jednat (samozřejmě v určených hranicích a při dodržení pravidel). Plní roli poradce, na kterého se dítě obrací ve chvílích, kdy již není schopno danou věc vyřešit, potřebuje-li pomoc nebo vysvětlení. Na věci a jevy se musí snažit nahlížet z pohledu dítěte a snažit se o empatii s žákem.²¹ Učitel nebo vychovatel koordinuje činnosti a pomáhá dítěti vybrat takovou činnost, která jej zajímá. Zde hrají velkou roli jeho pedagogické předpoklady. Přebírá částečně zodpovědnost za žákův vývoj. Pokud je dítě schopné svobodně pracovat, dává mu svobodu volby činnosti. Těm, kteří jí nejsou schopni zodpovědně využít, pomáhá.¹⁵

Učitel musí mít celou řadu osobnostních předpokladů. Musí být schopen jednat s žáky trpělivě a s respektem. Být shovívavý k jejich chybám a naopak kriticky hodnotit svůj přístup a vystupování. Učitel musí být dobrým pozorovatelem. Má být schopen přiznat svou chybu a potlačit své negativní vlastnosti jako je pýcha a zlost. Nesmí dítě přehnaně kriticky hodnotit. Kritické hodnocení vede ke ztrátě sebedůvěry, ztrátě zájmu o činnost a také k závislosti dítěte na dospělých.²⁰

Úloha učitele

Učitel je dítěti rádcem, pomocníkem. Ke každému dítěti přistupuje jako k individualitě a respektuje jeho odlišnosti. Výuka je také podřízena individuálnímu žákovi, neprobíhá jednotným tempem.

Učitel demonstruje dítěti různé činnosti, vysvětluje postupy práce a připravuje pomůcky k práci. Tyto pomůcky mají odpovídat věku, mentální vyzrálosti dítěte a mají dané vývojové období mírně předbíhat, aby podporovaly další zájem žáka a jeho mentální zrání. Dítě samo volí činnost, kterou se bude zabývat. V případě, že dítě neví, kterou z činností si má zvolit, je jeho úkolem dítě k nějaké činnosti inspirovat. Dítě se učí také nápodobou, proto je důležitá i osobnost, kvality učitele a jeho přístup k žákovi.

²⁰ Stránky MŠ Montessori, Zámecká, Jablonec nad Nisou, *Osobnost učitele* [online]. [cit. 2009-12-25] URL<<http://www.montessori-jbc.cz/www/download.php>>

²¹ KASPER, Tomáš; KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. 1. vyd., Praha: Grada, 2008, 224. s., ISBN 978 – 80 -247 -2429 – 4, s. 130 -131, s. 139

Vyučující spolu s dítětem sestavuje plán činností na další týden. Vychází přitom z žákových schopností. Plán obsahuje rozpis různých úkolů. Pořadí jejich plnění a čas tím strávený si určuje žák sám. Plán vychází z osnov pro alternativní vzdělávání. Učitel pozoruje pokroky dítěte a vede si o nich záznamy. Na rozdíl od klasické školy dítě ihned neopravuje, dítě má své chyby odhalovat samostatně. Učitel má zasahovat, až pokud dítě samo chybu neobjeví.

Učitel, dle Montessori musí vykonávat řadu činností: diagnostické (pozorování a analýza činnosti dítěte), terapeutické (pomáhá a radí dítěti), organizační, motivační a aktivizující. Je zprostředkovatelem a objasňovatelem a podporuje disciplínu.

Obecně, jak uvádí Zelinková, provádí činnosti založené na komunikaci a dialogu (komunikace s dítětem, pomoc při činnostech, vzbuzení zájmu dítěte) a činnosti nekomunikativní, nepřímé - jako je sběr informací o dítěti a jeho práci, příprava materiálu, vytváření pracovní atmosféry apod..²²

2.2.9 Třístupňové učení

Učitel by měl nejprve žáka zaujmout, získat jej pro danou činnost. Pozornost žáka si zajistí ukázkou nebo pokusem. Ukázka má být předvedena pomalu, s maximální názorností. Žák poté činnost několikrát zopakuje a předmět uloží na jeho místo.

Poté učitel přechází k druhé etapě výuky. Ta se dělí na tři fáze. Nejprve je předmět pojmenován, je mu přiřazen název. Následně je žák vyzván, aby s předmětem manipuloval, dovedl jej na žádost učitele vybrat ze skupiny jiných předmětů. V třetí fázi již žák dovede pojmenovat a definovat bližší charakteristiku předmětu.²³

2.2.10 Smíšené třídy a organizace vyučování

Montessori třídy nejsou tvořeny věkově homogenními skupinami dětí. Věk dětí v každé skupině se pohybuje v tříletém rozmezí. Děti se učí spolupracovat a pomáhat si. Jedná se o tzv. *komunikativní nebo též kooperativní učení*. Mladší děti se zájmem sledují činnosti starších dětí, což podněcuje jejich zájem se učit nové věci. Starší děti jim mohou být i rádci při vykonávání činností. Porovnáním dovedností s vrstevníky i staršími dětmi získávají děti

²² ZELINKOVÁ, Olga. *Pomoz mi, abych to dokázal*. 1. vyd., Praha: Portál, 1997, ISBN 80-7178-071-5, s. 67-76

²³ *Stránky MŠ Montessori, Zámecká, Jablonec nad Nisou, Třístupňové učení* [online]. [cit. 2009-12-25] URL <<http://www.montessori-jbc.cz/www/download.php>>

přehled o úrovni svých schopností, dovedností, učí se sebehodnocení a získávají přirozenou sebedůvěru.²⁴

Ve školních zařízeních se třídy volně prolínají, děti jsou v kontaktu se spolužáky z vedlejší třídy i v průběhu vyučování a spolupracují na základě stupně svých dovedností, ne na základě věku a třídy.

2.2.11 Uspořádání třídy

Ve třídě nenalezneme lavice a učitelský stůl jako v klasické třídě. Místnost je vybavena pohodlným dětským nábytkem, pracovními stoly a kobercem. Na policích a skříních jsou uloženy encyklopedie, učebnice a knihy a nejrůznější pomůcky. Veškeré pomůcky jsou umístěny tak, aby byly dostupné všem dětem. Od každé pomůcky se ve třídě nachází zpravidla jeden exemplář, cílem je, aby se děti naučily dohodnout.

Děti se mohou volně pohybovat po místnosti a usadit se tam, kde chtějí, dle charakteru činnosti, kterou provádějí. Mohou také volit, zda budou danou činnost vykonávat samy nebo ve dvojicích a skupinách.²⁵

2.2.12 Členění výuky

Děti se ve škole scházejí během stanovené doby. Vyučování je, na rozdíl od klasické výuky, rozděleno na dva přibližně tříhodinové bloky, ranní a odpolední. Ve škole nezvoní zvonek na přestávku. Cílem takových bloků je větší koncentrovanost na činnost a dostatek času na její dokončení. Každé dítě může pracovat vlastním tempem. Zároveň si může kdykoliv dopřát přestávku, nasvačit se a promluvit si s dětmi, které také odpočívají.

2.2.13 Projektové vyučování

Děti se po určitou dobu věnují jednomu tématu, které propojuje více „klasických“ předmětů. Projektové učení je také označované jako celostní učení, učení v souvislostech.

Učitel děti seznámí se základními fakty nebo jim ukáže jednoduchý pokus a poté děti vytvářejí přehled informací k tématu, provádějí pozorování, hledají informace na internetu. Učitel dětem předčítá příběhy, které děti podněcují k hlubšímu zamyšlení a k diskusi. Žáci s vyučujícími podnikají výlety do přírody a exkurze na zajímavá místa. Tím se přispívá

²⁴ ZELINKOVÁ, Olga. *Pomoz mi, abych to dokázal*. 1. vyd., Praha: Portál, 1997, ISBN 80-7178-071-5, s. 25, 82, 141

²⁵ *Stránky společnosti Montessori, o. s., sekce Základní principy* [online]. [cit. 2009–12-18]. URL <http://www.montessoricr.cz/Montessori_principy.php>

ke globálnímu pohledu na různá témata, děti mají možnost zkoumat předmět zájmu z různých hledisek a úhlů pohledu a získávat komplexnější pohled na svět.²⁶

2.2.14 Elipsa

Elipsa je útvar nakreslený na podlaze. Děti chodí po naznačených liniích a procvičují tím jemnou motoriku, držení těla a koordinaci pohybů. Chůzí po elipse se rozvíjí soustředění a posiluje ovládání těla. Elipsa slouží také na procvičování ticha a jako komunitní kruh. Každé ráno se v pravidelnou dobu děti sesedají u elipsy a povídají si o předchozím dni, o svých zážitcích, pocitech, diskutují a naslouchají ostatním.²⁷

2.2.15 Cvičení ticha

Žáci se učí sebekázi. Zachovávají po určitou dobu ticho. Učí se tím jednak koncentraci, která je nezbytná pro jakoukoliv činnost, jednak se vciťuje samo do sebe i do druhých. Vzniká harmonie, dítě se zklidní, rozvíjí soustředění a směřuje k toleranci. K cvičení ticha se děti shromažďují na elipse.

Cvičení ticha nesmí být vynucováno učitelem, má pramenit ze zájmu žáků. Cvičení ticha slouží k sebeuvědomění a k zamyšlení. Vytváří se sociální, morální a náboženské cítění.²⁸

2.2.16 Pochvaly a tresty

Děti mají přirozenou touhu se učit, poznávat svět a zlepšovat své znalosti a dovednosti. Dospělí se chybně domnívají, že je nutné posilovat jejich touhu po vědění vnější motivací (pochvalami, lepšími známkami apod.) Soutěživost ve smyslu být nejlepší může některé děti demotivovat („to nezvládnou, nemá to cenu“). Známky se pak stávají cílem učení a oslabujeme dětský zájem. Proto je žádoucí posilovat spolupráci dětí.

Obdobně tresty jsou překážkou rozvoje dětí. Děti se pak naučí splnit úkol co nejjednodušším známým způsobem, aby se trestu vyhnuly a nerozvíjejí svou kreativitu. Proto Montessori pedagogika tresty a odměny nepoužívá.²⁹

Učitel se snaží v žákovi vzbudit přirozenou sebejistotu, určitou důstojnost. Žák by měl pracovat na základě svého zájmu, nikoliv pod hrozbou trestu nebo odměny. Dítě si má být

²⁶ Stránky společnosti Montessori, o. s., *Povídání o Montessori a Waldorfském školství*, [online]. [cit. 2009–12–18]. URL <http://www.montessoricr.cz/clanky_detail.php?Id=56>

²⁷ Stránky společnosti Montessori, o. s., *sekce Základní principy* [online]. [cit. 2009–12–18]. URL <http://www.montessoricr.cz/Montessori_principy.php>

²⁸ ZELINKOVÁ, Olga. *Pomoz mi, abych to dokázal*. 1. vyd., Praha: Portál, 1997, ISBN 80-7178-071-5, s. 53–54

²⁹ KOPŘIVA, Pavel, et. al. *Respektovat a být respektován*. 2. vyd., Kroměříž: Spirála, 2005, 282 s., ISBN 80-901873-6-6, s. 136, 169

vědomo svých schopností a dovedností, kterých dosáhlo. Z toho pramení sebedůvěra, kterou není nutné posilovat lichocením. Sebedůvěra pramení z vlastního srovnání svých schopností se spolužáky.²⁷

2.2.17 Práce s chybou

Dítě se učí pracovat s chybou. Chyba je přirozená součást práce, slouží jako připomenutí, co je vhodné ještě zlepšit. Součástí činností je často nějaký kontrolní mechanismus, který dítěti umožní kontrolovat úspěšnost práce. Například, pokud žák přelije sklenici, voda se rozlije. Existují ale také chyby logického rázu, jejichž správnost na první pohled nelze zjistit. Ani v tomto případě učitel žáky ihned neopravuje, nezasahuje do jeho činnosti. Někdy učitel žákovi pouze sdělí, kolik udělal v dané úloze chyb a úkolem žáka je odhalit konkrétní chyby. Odhalováním chyb se žák učí a cvičí se v trpělivosti při jejich hledání. Zároveň stoupá pocit jeho sebedůvěry.^{27, 30}

2.2.18 Hodnocení

Žák je učitelem pravidelně slovně hodnocen. Učitel vychází z pozorování žáka během činností, z písemných výstupů a vypracovaných úkolů. V hodnocení je zahrnuto hodnocení žákova přístupu k činnosti, hodnocení dosažených výsledků, znalosti a dovednosti žáka i jeho vztah k spolužákům. Písemné práce v tradičním pojetí montessori žák nepíše.

Současně se má žák naučit sebehodnocení. Má být schopen ohodnotit sám sebe, svou práci, být přiměřeně kritický k svým výsledkům a být schopen je porovnat s dosaženým pokrokem svých spolužáků. Učitel toto hodnocení reflektuje se svými pozorováními.²⁹

2.3 Oblasti pedagogiky Marie Montessori

2.3.1 Praktický život

Pedagogika se zaměřuje na rozvoj dítěte v řadě oblastí. Především se jedná o rozvoj dítěte v duchu běžného života. To zahrnuje nácvik různých praktických činností. Dítě se učí pečovat o své tělo a osobu (zavazování bot, oblékání a zapínání knoflíků aj.), učí se rozvíjet své sociální kompetence (zodpovědnost, sebedůvěra, sebevědomí, úcta k druhému, naslouchání), rozvíjí své dovednosti ve smyslu péče o své okolí (úklid, mytí nádobí, péče o venkovní prostředí). Důležitý je i rozvoj motoriky a pohybu dítěte (procvičení rovnováhy a chůze po naznačené čáře na podlaze - elipsa).²⁰

³⁰ ZELINKOVÁ, Olga. *Pomoz mi, abych to dokázal*. 1. vyd., Praha: Portál, 1997, ISBN 80-7178-071-5, s. 65–66

Při činnostech se sledují přímé i nepřímé cíle.

Praktické činnosti vedou k rozvoji motoriky rukou a to je nezbytné pro budoucí nácvič psaní a pro manipulaci s drobnými předměty. Pokud jsou děti schopné manipulovat s předměty a provádět různé činnosti běžného života, vede to k jejich nezávislosti a k uvědomění vlastních schopností. Cvičí se výdrž, vnímavost a zručnost. Manuální práce vede k samostatné duševní činnosti, duševnímu rozvoji a tím k disciplíně.

Pohyb je důležitý pro rozvoj sebeovládání, přináší nové podněty. Pohyby se vyjadřujeme navenek.

Práci s tekutinami, sypkými materiály, aj. se dítě učí přesnosti a koncentraci.

Udržováním pořádku se děti učí zachovávat řád, pořádek vede k lepší orientaci v prostředí a k pocitu bezpečí. Nepořádek oproti tomu může způsobit patologický rozvoj dítěte.

Úspěšná práce vede k zdravému sebevědomí a sebedůvěře dítěte.^{27 31}

2.3.2 Smyslový materiál

Rozvoj smyslů je nezbytný pro duševní rozvoj a pro všechny aspekty lidského života. Intelkt se vytváří poznáváním okolního světa, kontaktem s prostředím a jeho zkoumáním a konfrontováním s našimi představami. Dítě přechází od „uchopení“ k „pochopení“ jevů, poznává mezilidské vztahy. Získané zkušenosti třídí a ukládá. V těchto činnostech musí být odlišeno podstatné od nepodstatného. Při práci se využívá izolace určité vlastnosti, práce s chybou a třístupňová výuka. Pracuje se s kontrastem. Rozvíjejí se smysly, vnímání teploty, tlaku apod. Často se prolínají manuální a smyslově zaměřené činnosti.

Izolace jedné vlastnosti je zřetelné vymezení jedné typické vlastnosti daného materiálu, která jej nějak charakterizuje. Typickým příkladem, jak uvádí Zelinková, je soubor předmětů s velmi odlišnými barvami, které dítě rozpoznává. Poté se učí rozeznávat i odstíny dané barvy a tím cvičí pozornost a vnímavost.³²

Smyslová cvičení slouží k izolaci, pojmenování a podpoře různých dovedností. Dítě si uvědomuje vlastnosti předmětů, jejich souvislosti, podobnosti, odlišnosti aj. Rozvíjí se

³¹ MONTESSORI, Maria. *Tajuplné dětství*. 1. vyd., 1998, Praha: SPS, 1998, ISBN 80-86189-00-7, s. 39-40

³² *Harmonie Montessori*, Stránky Školky Montessori, [online]. [cit. 2010-01-14]. URL <<http://www.skolkaharmonie.cz/predmety/smyslova-vychova/>>

hrubá a jemná motorika, vytváří se koordinace, orientace v prostoru a řád. Uspořádávají se vjemy a zkušenosti.³³

Význam:

- Rozvíjí se sluch. Dítě rozpoznává podobné zvuky (vyvolané např. třesením trubiček naplněných rozdílnými materiály), různě vysoké tony trianglu.
- Zrak - Dítě odlišuje barvy a později barevné odstíny. Řadí a třídí kartičky různých odstínů.
- Hmat a zrak je cvičen vkládáním prostorových těles do správných otvorů na krabici.

Smyslová cvičení mohou sloužit i k diagnostice různých poruch smyslů a k jejich včasnému léčení.

2.3.3 Jazykový materiál

Do šesti let se dítě nachází v období zvýšené sensitivity k rozvoji řeči. Při rozvoji řeči se pracuje podle modelu třístupňového učení. Po identifikaci daného předmětu se učí jej pojmenovat a popsat. Děti by se měly vyjadřovat úsporně a přesně.³⁴

Dětem je poskytnuta možnost naučit se číst, psát a počítat hravou formou. Již od útlého věku pracují se symboly, proto je jim práce s písmeny poměrně blízká. Nejprve se učí poznávat jednotlivá písmena, sestavovat dle vzorů slova. Později kreslí písmena. Nakonec se děti učí číst a přiřazují ke slovům konkrétní předměty. Je nutné využít moment zájmu dítěte o psaní a cvičit motoriku ruky.³⁵

2.3.4 Kosmická výchova

Dítě se učí pozorováním prostředí a struktury vztahů. Dospělí by měli dětem pomoci, lépe se orientovat ve vztazích, vybírat detaily i celky, které dítě může aktivně poznávat. Poznávání vztahů probíhá ve skutečném kontaktu s reálnými předměty a lidmi. Poznávané prostředí musí odpovídat skutečnému prostředí, ve kterém se dítě pohybuje.

³³ ZELINKOVÁ, Olga. *Pomoz mi, abych to dokázal*. 1. vyd., Praha: Portál, 1997, ISBN 80-7178-071-5, s. 56-57

³⁴ *Harmonie Montessori, Stránky Školky Montessori, český jazyk*, [online]. [cit. 2010-01-14]. URL <<http://www.skolkaharmonie.cz/predmety/cesky-jazyk/>>

³⁵ MONTESSORI, Maria. *Tajuplné dětství*, 1. vyd., 1998, Praha: SPS, 1998. ISBN 80-86189-00-7, s. 81-83

Hlavním posláním kosmické výchovy dle Marie Montessori je budování vztahů mezi lidmi, vytvoření jednoty člověka a přírody a nastolení rovnováhy. Vše ve světě je provázané, vše má smysl a plní svůj úkol. Člověk tento řád mění, je proto nutné, aby převzal zodpovědnost za své zásahy.³⁶

2.3.5 Matematický materiál

S matematikou se dítě setkává nevědomky již před nácvičkou počítání. Vnímá rozdílné proporce různých předmětů (délky, šířky, výšky), porovnává velikost předmětů a jejich objem. Matematické pomůcky vedou k rozvoji abstrakce. Dítě je seznámeno s číslicemi, desítkovou soustavou, spojuje množství s číslicemi, zná nulu, pozná sudá a lichá čísla. Marie Montessori klade důraz na samostatný smyslový požitek, samostatné objevování a poznávání, protože jen to vede k pochopení a zapamatování.³⁷

2.3.6 Dvanáctero pro pedagogy

1. Učitel má vytvořit připravené prostředí a pečovat o něj.
2. Vychovatel musí sám ovládat použití a využití didaktického materiálu a umět jej dětem zprostředkovat.
3. Učitel umožňuje aktivně dítěti vztah s okolím; když je vztah uskutečněn, ustupuje dospělý do pasivity.
4. Vychovatel musí pozorovat činnost dětí a diagnostikovat její průběh, aby byl schopen se kdykoliv zapojit, bude - li o to požádán.
5. Učitel má pomáhat jen a právě tehdy, když je o to požádán.
6. Dospělý musí dítěti naslouchat, teprve potom se ptát.
7. Vychovatel musí respektovat práci dítěte a nevyrušovat ho z ní.
8. Vychovatel musí respektovat dítě, když dělá chyby a nesmí je ihned opravovat.
9. Učitel musí respektovat dítě, které odpočívá a přihlíží práci jiných, aniž by ho rušil a nutil do práce.

³⁶ *Harmonie Montessori*, Stránky Školky Montessori, Kosmická výchova [online]. [cit. 2010-01-14]. URL <<http://www.skolkaharmonie.cz/predmety/kosmicka-vychova/>>

³⁷ *Harmonie Montessori*, Stránky Školky Montessori, Matematika [online]. [cit. 2010-01-14]. URL <<http://www.skolkaharmonie.cz/predmety/matematika/>>

10. Vychovatel se musí neustále snažit děti pro práci nadchnout.
 11. Učitel musí dát dětem najevo, že se mohou na jeho pomoc kdykoliv spolehnout, nesmí svou pomoc nikomu vnucovat.
 12. Vychovatel nabízí dítěti, které dokončilo svou práci a vyčerpalo své síly, mlčky svou duši.³⁸
-

³⁸ Stránky MŠ Montessori, Zámecká, Jablonec nad Nisou, Dvanáctero pro MŠ dle MM, [online]. [cit. 2009-12-25] URL<<http://www.montessori-jbc.cz/www/download.php>>

3 Praktická část

3.1 *Návštěva Montessori školního zařízení*

3.1.1 Obecně

V rámci získávání dalších informací o Montessori pedagogice jsem se obrátila na Základní školu 5. května, která sídlí v Jablonci nad Nisou. Po dohodě s Mgr. Janou Duňkovou a Mgr. Janem Prašivkou jsem měla možnost navštívit Montessori třídu a vidět tak na vlastní oči prostředí třídy i běžné vyučování.

Třídy Montessori sídlí v samostatném oddělení v prvním patře školní budovy v ulici 5. května. Jedna z tříd je určena pro první a druhý ročník, druhá místnost slouží třetímu až pátému ročníku. Já jsem strávila dopoledne ve třídě Mgr. Prašivky, který je třídním prvního a druhého ročníku. Kromě třídního učitele s dětmi spolupracuje i jedna učitelka a asistentka. Mezi dětmi a učiteli je přátelský vztah, žáci si s učiteli tykají a oslovují je jmény. To odpovídá myšlence Marie Montessori o partnerském až přátelském vztahu mezi učitelem a žákem.

Do této třídy pravidelně dochází devatenáct dětí. Nejmladší žákyní je pětiletá dívka, nejstaršímu dítěti, dívce, je deset let. Třída je smíšená, v době mé návštěvy bylo přítomno třináct dětí, z toho šest dívek a sedm chlapců. Šest dětí bylo omluveno ze zdravotních důvodů. Do třídy dochází šestnáct dětí bez postižení, dívka s pomalejším rozvojem, chlapec s poruchou zraku a mentálně a pohybově handicapovaný chlapec, kterému pomáhá asistentka. Montessori třída tím splňuje požadavek smíšených heterogenních tříd, do nichž jsou integrovány také děti se specifickými požadavky.

Všechny děti, až na posledně zmíněného chlapce, se učí dle týdenních plánů, přičemž mohou samostatně volit pořadí činností a dobu jimi strávenou. Plány pro první ročník sestavuje třídní učitel, druhý ročník žáci spolu s učitelem. Týdenní plán obsahuje matematické úlohy, cvičení v abecedě a psaní, angličtinu, projekty a podobně. Dle sdělení třídního učitele se při výuce neužívá klasická tabule a nepíše se diktáty tak, jak je známe z běžných základních škol. Děti píší takzvaný chodící diktát. To znamená, že si z lístku na nástěnce u dveří čtou jednotlivá slova a po návratu ke stolku je píší do sešitu.

Z uvedeného je možné vypožorovat, že ve třídě není využíváno frontální vyučování. Žáci se též učí samostatně dle svých schopností, nikoliv podle ročníku. Mají svobodu volby

činnosti a časového prostoru jí věnovanému. Týdenní plány jsou vytvářeny ve spolupráci žáka a učitele.

Montessori třída pro první a druhý ročník je vybavena dle propozic Marie Montessori. Jedná se o světlou třídu s velkými okny. Uprostřed místnosti se nachází koberec, na němž je naznačená elipsa. Dětem je k dispozici množství koberců, podložek, polštářů a psacích podložek. V místnosti je sedm lavic, které děti využívají, pokud píší nebo kreslí.

Elipsa je důležitým pedagogickým principem Montessori pedagogiky. Umožňuje komunikaci, rozvoj koncentrace a jemné motoriky, slouží ke shromažďování žáků, je centrem třídy. V souladu s požadavky Marie Montessori nejsou žáci nuceni sedět celé vyučování v lavicích, mohou je využívat jen pro některé činnosti. Oproti tomu se využívají podložky a koberečky, na nichž děti pracují se smyslovým materiálem a mají volnost pohybu.

Vybavení místnosti zahrnuje řadu skříněk a polic, které jsou zcela dostupné pro děti a obsahují didaktické pomůcky. Ty jsou členěny dle zaměření na určitou oblast. Přímo u dveří se nacházejí pomůcky na matematiku, počítadla, různé modely z korálků, dále pomůcky na procvičování zlomků a nácvik základních matematických operací. Hned vedle děti naleznou kartičky na sestavování slov, nácvik psaní, čtení. Děti se učí mimo jiné přiřazováním názvů k obrázkům a předmětům. Mezi pomůckami nechybí ani atlas sluneční soustavy a modely biologické, modely lidského těla s vyjímatelnými vnitřními orgány. U oken jsou umístěny police s množstvím knih - encyklopedií, naučných knih a dětské literatury. Zajímavou pomůckou jsou plastické krabice s malými zásuvkami, které obsahují různé předměty. Každá zásuvka je označena prvním, prostředním nebo posledním písmenem předmětů, které jsou uvnitř. Děti si mohou předměty vyjmout, ohmatat a tak upevnit označení daného předmětu. Pro účely nácviku psaní jsou dětem k dispozici dřevěné tabulky s vystupujícími písmeny. Ty mohou děti také hmatem zkoumat.

Montessori třída je bohatá na smyslový materiál, který slouží k poznání světa a jeho vztahů, k rozvoji kosmické výchovy, matematiky. Materiál podporuje práci s informacemi a pomáhá při nácviku čtení a psaní. Knihy dostupné dětem jsou knihy obsahující poznatky o světě, což vede k poznání světa ve smyslu kosmické výchovy a probouzí zvědavost a tvořivost.

Ve třídě je také koutek věnovaný pracovnímu vyučování a výtvarné výchově. Zde se nacházejí vodovky, tempery, lepidlo, a jiné pomůcky. V rohu místnosti jsou dvě umyvadla, však s ručníky a police, kam děti po příchodu odkládají své školní aktovky.

Dle zásad Montessori se žáci věnují praktickým činnostem, mohou vyrábět předměty a pomůcky, rozvíjejí fantazii. Výtvarné pomůcky slouží i pro kosmickou výchovu a pro projektové vyučování. Umyvadla ve třídě podporují dodržování hygienických zásad. Každé dítě má určený prostor odložení svých osobních věcí.

U knihovničky jsou uloženy bedny nadepsané jmény jednotlivých dětí. Každá obsahuje pracovní sešity, psací potřeby, knihy a zápisníky daného dítěte. Bedny tvoří portfolia jednotlivých žáků a obsahují veškeré podklady pro hodnocení činnosti dítěte a kontrolu dodržování plánu. Veškerý písemný materiál je žákům plně dostupný pro jejich další práci na úkolu.

3.1.2 Vyučování

Do třídy jsem vstoupila před osmou hodinou ranní. V místnosti se nacházelo již asi pět dětí. Na můj příchod nijak nereagovaly a bavily se mezi sebou. Třídní učitel si připravoval na koberci u elipsy modely geometrických těles a kartičky s pojmy.

Po osmé hodině se děti spolu s učitelem a druhou učitelkou shromáždily u elipsy. Všichni se přivítali se, připomněli si události minulého týdne. Jan Prašivka upozornil děti na to, že se blíží termín odevzdání jejich prací a vyzval je, aby práci brzy dokončily. Dále bylo dětem sděleny podrobnosti o programu příštího týdne. Program byl napsaný na přenosné bílé tabuli, tak aby si jej žáci mohli i později přečíst (opsat).

Zahájení dne u elipsy je typickým znakem Montessori pedagogiky. Učitel a děti spolu komunikují, získávají informace a probírají důležitá témata.

Třídní učitel poté uchopil jedno z připravených geometrických těles a vysvětloval dětem pojmy „hrana“, „stěna“ a „vrchol“. Děti si rozebraly kartičky, na každé byl napsán právě jeden údaj o počtu hran, stěn nebo vrcholů. Učitel s jednou kartičkou prošel bos po obvodu elipsy a za naprostého ticha přiřadil kartičku k tělesu. Děti poté za sebou procházely po elipse a také přikládaly kartičky na správné místo. Pokud některé udělalo chybu, učitel jim znovu bez slovního komentáře ukázal na tělese počet daného znaku, aby si dítě mělo příležitost chybu uvědomit a samo opravit. (K dispozici byly ještě karty s charakteristikami

pláště těles, nicméně některým dětem se zdály být obtížné. Tomuto přiřazování se proto věnovaly jen některé děti na základě dobrovolnosti po skončení společné činnosti.).

Při práci s tělesy se uplatňovala nejen matematika, ale i smyslové vnímání a čtení. Při chůzi po elipse děti procvičovaly motoriku a pohyb a koordinaci. Učily se pracovat s chybou, uvažovat a kriticky přistupovat k řešení problému. Zároveň se projevila svoboda volby (děti s hlubším zájmem mohly přiřazovat karty s charakteristikami pláště těles). Učitel pod dohodou s žáky snížil své požadavky na děti. Učitel byl dětem rádcem, ale nezasahoval bez prosby dítěte vyjádřené dotykem. Zároveň děti učil dle principů třístupňového učení.

V dalším průběhu vyučování již děti pracovaly samostatně nebo v malých skupinkách. Protože se blížil termín odevzdání práce, věnovaly se některé děti plnění nedokončených úloh na psaní a počítání. Pro psaní používaly děti buď standardní písanky, které se využívají v první třídě nebo linkované sešity. Při počítání si dítě pomáhalo počítadlem nebo řešilo úlohu prostřednictvím grafických symbolů – sčítalo a odčítalo načrtnuté trojúhelníky.

Děti měly svobodu volby, zda se budou činnosti věnovat samostatně nebo ve skupinách. Učily se počítat s využitím názorných pomůcek a rozvíjelo se tím také abstraktní myšlení.

Jiné děti se věnovaly přírodopisu nebo vlastivědě. Skupinka chlapců si na podložku u okna rozložila model lidského těla a sestavovala jej. Poté sestavovala puzzle - mapy České republiky a USA. Handicapovaný chlapec s asistentkou se nejprve učil psát písmena prstem do písku v nádobě na základě destiček s reliéfem písmene a poté se učil přiřazovat kartičky s názvem a popisem činnosti k jednotlivým tělesným orgánům. Asistentka vždy pojem přečetla (protože chlapec se teprve učí číst) a vyzvala chlapce k určení správné odpovědi. Pokud se zmýlil, dala mu daný model tělesného orgánu do rukou, aby si jej prohlédl a ohmatal pro lepší zapamatování.

Většina zmíněných pomůcek se řadí do kategorie smyslového materiálu pro kosmickou výchovu. Při práci s puzzle se projevil mechanismus samokontroly dítětem. Udělalo chybu, dílek nepasoval na místo, pracovalo tedy s chybou a samo se opravovalo. Při práci s mapou se projevilo i čtení. Handicapovaný chlapec zapojoval do svého vzdělávání smyslů, zejména hmatu. Při nácviu písmen se seznamoval s jejich tvarem prostřednictvím dotyků hrubé plochy písmene.

Jedna z dívek je ve fázi psaní. Nedávno se naučila psát a této činnosti se plně věnuje. Další chlapec již splnil svůj týdenní plán a nyní píše knihu o svém psovi – ovčákovi. Kniha je určena třídnímu učiteli a chlapec slíbil, že mu jí ukáže až knihu dokončí.

Děti, které mají splněný plán, se mohou věnovat samostatné tvořivé činnosti a rozvíjet svou fantazii. U dívky učitel nechává naplno rozvinout sensitivní období - explozi psaní. Dívka se tak nenásilně a poměrně lehce naučí psát. Je využito polarizace pozornosti. Chlapec, který píše knihu, rozvíjí svou fantazii, slovní zásobu a učí se srozumitelně a výstižně vyjadřovat. Zároveň využívá autentické osobní prožitky, což je také v souladu s myšlenkami dr. Montessori.

Dvě děvčata měla v době mé návštěvy naplánovanou hodinu anglického jazyka a proto odešla s lektorkou do jiné místnosti. Každé dítě v průběhu týdne absolvuje hodiny angličtiny. Angličtina je součástí týdenních plánů a součást vzdělávací jazykové oblasti již od první třídy.

Děti mají pro svou práci k dispozici počítač, který je umístěn u starších dětí ve vedlejší třídě, kam mohou po dohodě s učitelem a dětmi ve vedlejší třídě přejít. Děti se mohou obecně pohybovat mezi oběma třídami, pokud neruší ostatní v práci a samy se nějaké práci věnují.

Žáci mají k dispozici informační zdroj a zároveň praktický pracovní nástroj. Prolínání tříd s žáky různého věku žáky motivuje k obtížnějším činnostem, vede k nápodobě. Žáci si mohou vzájemně pomáhat a porovnávat své dovednosti s ostatními.

Pokud dítě nějakou činnost přerušilo a chtělo v ní za moment pokračovat, nechalo na místě cedulku se svým jménem, aby do činnosti za jeho nepřítomnosti nikdo nezasahoval. Pokud ovšem práci dokončilo nebo se jí již nechtělo věnovat, pomůcku muselo uložit na místo, aby byla k dispozici ostatním dětem.

Marie Montessori prosazuje, aby děti dodržovaly řád a pořádek ve třídě. Řád vede k zmatkům, narušuje chápání některých vztahů. Dodržením pořádku se dítěti vštěpuje ohleduplnost vůči ostatním dětem, sebekázeň a dodržování pravidel.

Některé děti již nevěděly, kterou činnost mají zvolit, protože měly úkoly již hotové. Obrátily se proto na třídního, který jim navrhl nějakou činnost. Obecně, děti si mohou v případě splnění úkolů psát knížky, vyrábět předměty z papíru nebo dřeva, číst si knihu

nebo kreslit. Případně si mohou po dohodě vypůjčit nějaký předmět od starších dětí. Pomůcky si obě třídy mezi sebou půjčují.

Učitel nerozhodné děti, ve shodě s principy pedagogiky, motivoval k jiné činnosti, nabídl jim nějakou práci, činnost. Děti se umí samostatně rozhodnout. Sdílením věcí se děti učí toleranci, spolupráci a trpělivosti.

Práce dětí byla přerušena až přestávkou v půl desáté, jedinou společnou přestávkou Montessori třídy. Tu trávila většina dětí buď v tělocvičně nebo venku na chodbě. Přestávka trvala asi půl hodiny. Poté se děti opět vrátily ke své práci. To odpovídá požadavku na nečleněnou výuku bez pravidelně se opakujících přestávek, které dítě vytrhují ze soustředění a ruší v práci. Dítě si může po domluvě s učitelem udělat přestávku jindy, ale vždy se musí domluvit, jak dlouhá bude ta přestávka, a co bude dítě během ní dělat.

V následujícím týdnu se měl uskutečnit divadelní výstup několika dívek. Věnovaly se proto výrobě kulis z barevného papíru a nácviku svého výstupu. Skupina chlapců se zabývala opracováním kusu dřeva na stolku v rohu místnosti. Dílnu jako takovou třída nemá, nářadí učitel dětem půjčuje.

Dívky se jednak věnovaly výtvarné činnosti, rozvíjely svou kreativitu a schopnost vyjádření, ale zároveň se rozvíjely v duchu dramatické výchovy. Činnost chlapců se dala označit jako praktická činnost pro život. Při práci používali nástroje běžného života používané v dílnách a rozvíjeli motoriku rukou. Chlapci se učili spolupracovat.

Dva chlapci se věnovali kreslení. Při přesouvání židle ke stolu ale jeden z chlapců způsobil hluk. Učitel jej učil, jak židli tiše přenést. Vedl tak chlapce k rozvoji koordinace pohybu, jemné motoriky a cvičení soustředění. Svou ukázkou učitel splnil požadavek názorného učení nápodobou

Za učitelem přišla s prosbou o pomoc jedna dívka z vedlejší třídy. Požádala učitele, aby jí zadal několik příkladů na nerovnice. Společně pak kontrolovali její výpočty. Učitel se uplatnil jako rádce. Dívku nekáral za chyby, vedl jí k logickému uvažování a abstrakci.

Kolem půl jedenácté do třídy přišla matka mentálně handicapovaného chlapce a spolu se svým synem a jednou z dívek ze třídy se věnovali sestavování kostek a puzzle s abecedou. Opět se uplatnila práce se smyslovým materiálem, konkrétním až abstraktním učením a práce s chybou. Dívka pak se ženou procvičovala znalosti z biologie s využitím kartiček s otázkami a odpověďmi. Jednalo se o názorné učení kosmické výchovy.

Ve tři čtvrtě na dvanáct výuka skončila. Děti uklidily pracovní pomůcky, daly židle nahoru a vzaly si aktovku. U dveří se pak jednotlivě rozloučily s učitelem podáním ruky a přáním pěkného dne. Děti dodržely pravidla a řád. Navíc jednaly s učitelem jako se svým přítelem a partnerem a chovaly se společensky a zdvořile.

3.1.3 Několik dalších informací

Každý čtvrtek po přestávce se děti s učitelem shromáždí u elipsy a povídají si o knihách, které četly, o jejich ději a postavách. Předčítají si příběhy a diskutují.

Montessori pedagogika klade na četbu velký důraz. Četba vede k rozvoji slovní zásoby, abstraktního myšlení a schopnosti se přesně a výstižně vyjadřovat. Četba rozvíjí fantazii, vyvolává otázky a podporuje tak komunikaci, která přináší nové poznatky.

Součástí vyučování jsou i projektové dny. Třídní učitel mi sdělil, že v předcházejícím týdnu se třída věnovala projektu zaměřenému na ptáky. Děti si povídaly o ptácích, zjišťovaly o nich informace na internetu nebo z knih, kreslily ptáky, vytvářely přehledy o ptactvu nebo siluety ptáků vypichovaly z papíru. Žáci se tím vzdělávali v systému věd jako celku – v kosmické výchově. Učili se věci chápat v souvislostech, pracovat se soubory informací a nahlížet na ně z různých úhlů pohledu.

3.1.4 Učitel

Děti se v průběhu vyučování obracely na učitele s prosbou o kontrolu jejich průběžné práce. Učitel spolu s nimi ihned práci kontroloval, upozorňoval děti na chyby. Děti pak úlohu samy opravily a znovu jí donesly ke kontrole. Učitel tak nechal dítě chybu samo opravit, pracoval s chybou. Žáci chyby opravovali tak dlouho, dokud všechny neodstranili. To vedlo k poznání skutečnosti, lepšímu zapamatování a rozvoji zdravého sebevědomí dítěte.

Ve třídě je zvykem, že děti úlohu přinesou učiteli k jeho stolku a pokud zrovna něco řeší s jiným dítětem nebo učitelem, letmým dotekem ruky dají učiteli najevo svou přítomnost a vyčkávají. Děti se učí toleranci, trpělivosti a respektu vůči druhým a jejich práci.

Děti se na učitele obracejí i s prosbou o různé materiály a pomůcky (překližka, lepidlo, nůžky apod.). Učitel jim zpravidla ukáže, kde daný předmět naleznou nebo jim poradí jakou pomůcku mají při své činnosti využít. Učitel je dětem rádcem, svou pomoc nabízí, ale nevnučuje.

Učitel v Montessori škole zapisuje do třídní knihy, ta není ale analyticky dělená na jednotlivé hodiny každého dne. Tabulka na každý týden je členěna dle předmětů. S tím souvisí požadavek Montessori školy na učení v souvislostech a blocích, nikoliv jednotlivých hodinách.

3.2 Charakteristika Montessori vyučování na příkladu - Praktická část, strukturovaný rozhovor

3.2.1 Postup práce

- Zvolení metody
- Získání respondentů
- Příprava otázek na strukturovaný rozhovor
- Provedení rozhovoru
- Shrnutí

3.2.2 Zvolená metoda

Po konzultaci s vedoucím bakalářské práce jsem zvolila metodu strukturovaného rozhovoru.

Vymezení charakteristik a základních pravidel zvolené metody:

- metoda strukturovaného rozhovoru pracuje s předem zvolenými otázkami, které jsou kladeny respondentům ve stejném stanoveném pořadí a osoba provádějící rozhovor zaznamenává odpovědi,
- otázky, kladené respondentům musejí být jasné a srozumitelné,
- rozhovor se uskutečňuje odděleně, aby nedošlo k vzájemnému ovlivnění respondentů
- otázky nesmějí být zavádějící,
- volba otázek má postupovat od konkrétnějších k obecným nebo obráceně dle volby osoby provádějící rozhovor,

- jednou z podmínek dobře provedeného rozhovoru je získání respondenta na svoji stranu k aktivní a otevřené spolupráci a udržení kontaktu mezi osobami,
- podmínkou je také správné zachycení odpovědí,
- správné vyhodnocení závěrů.

Otázky jsem pokládala a odpovědi v heslovité formě zaznamenávala během rozhovoru na papír. Tuto formu jsem zvolila po prostudování odborné literatury a po konzultaci s pedagožkou z Montessori školy.

3.2.3 Získání respondenta /respondentů

Pro získání odpovědí pro moji práci jsem se rozhodla kontaktovat představitele školy, kteří pracují na základě uvedených principů. Vzhledem k místu mého studia jsem oslovila pedagožku ze ZŠ Montessori, 5. května 76, 466 01, Jablonec n. Nisou paní Mgr. Janu Duňkovou.

Charakteristika zvolené školy

Zřizovatelem základní školy je Městský úřad Jablonec nad Nisou. Školy realizují vzdělávací programy „Škola pro život“ pro 1. -3. a 6. - 8. ročník základní školy, program Základní škola č. j. 16 847/96 – 2 pro 4. - 5. a pro 9. ročník. Krom těchto programů existují v rámci školy třídy Montessori, které se vzdělávají podle ŠVP „Montessori“. Ve školním roce 2009/ 2010 na škole existují dvě Montessori třídy. První sdružuje děti prvního a druhého ročníku, druhá třída je určena pro třetí a čtvrtý ročník.

Do školy dochází celkem 252 žáků. Pedagogický sbor školy se skládá z dvaceti jedna učitelů a tří vychovatelek. Na škole působí výchovný poradce, který spolupracuje s žáky, učiteli a rodiči, dále s pedagogicko – psychologickou poradnou. Působí také jako kariérní poradce. K dispozici je také odborník zabývající se po metodické, informační a poradenské stránce sociálně patologickými jevy v rámci školy.

Budovy školy byly postaveny pro účely vzdělávání již před první světovou válkou. V průběhu posledních třech desetiletí prošly obě školní budovy rozsáhlou rekonstrukcí, aby splňovaly všechny nezbytné požadavky a byla zřízena nová jídelna a rozšířena tělocvična. Kromě tříd se ve škole nacházejí i odborné pracovny, školní družina, keramická dílna, kuchyňka. Došlo k rekonstrukci počítačové sítě, čímž se umožnilo širší využití počítačů ve třídách.

Škola se v roce 2010 zapojuje do dvou projektů. Projekt Škola pro mě je zaměřen na tvorbu pomůcek pro žáky se specifickými vzdělávacími potřebami. Do projektu se zaměřily třídy Montessori. Druhým projektem je projekt English Time, který má podpořit integraci výuky angličtiny na základní škole v rámci mezipředmětových vazeb. Při realizaci projektu spolupracuje škola s libereckou jazykovou školou a s rodilou mluvčí angličtiny.

ZŠ Jablonec nabízí pro děti prvního stupně možnost docházet do družiny a aktivně tak trávit volný čas při společných aktivitách a kroužcích. Škola zajišťuje pro žáky obou stupňů celé spektrum volnočasových aktivit a kroužků. Mezi ně patří pohybové aktivity (míčové hry, aerobik, atletika aj.), vědecké kroužky (chemický, fyzikální, výtvarný nebo keramický) nebo kroužek němčiny.

3.2.4 Příprava otázek na strukturovaný rozhovor, odsouhlasení postupu a otázek s vedoucím bakalářské práce

Při sestavování otázek jsem vycházela z informací získaných na konzultaci s vedoucím bakalářské práce, z přednášek i z literatury. Seznam literatury, se kterou jsem pracovala, je uveden v závěru mé bakalářské práce. Vycházela jsem ze zadání bakalářské práce:

Pedagogika Marie Montessori - cíle a využití v současné vzdělávací koncepci.

V následující části práce uvádím jednotlivé principy, které mne vedly k zařazení konkrétních otázek pro příslušnou oblast. Zvolila jsem pracovní metodu od všeobecnějších témat ke konkrétnějším (směřujícím k jednotlivým oblastem).

Získání všeobecných informací

Jak dlouho vzdělávací zařízení pracuje? Od kdy pracuje dle principů MM?

Kolik v Montessori třídách působí pracovníků (pedagogů)?

Jak jsou informováni rodiče o možnostech vzdělávání u Vás? Jaká při tom používáte informační média?

Jaký je o možnost studia v Montessori třídách zájem?

Jaké jsou zdroje financování Montessori tříd?

Jak probíhá zápis do Montessori třídy? Jaká kritéria jsou kladena na žáka?

Spolupracuje Montessori zařízení s jinými základními třídami?

Jakým způsobem probíhá komunikace mezi školou a občanským sdružením Montessori v Praze?

Svoboda dítěte

Marie Montessori klade důraz na možnost svobodného jednání, získání zkušeností. Svobodné jednání chápe jako proces, kdy se může dítě vyvíjet podle svých vnitřních zákonů a potřeb organismu. Staví proti sobě vlastní svobodný vývoj dítěte, který je na druhé straně regulován sebekontrolou a sebedisciplínou, posilováním vnitřní kázně. Člověk je svobodný tehdy, když je pánem sama sebe, když sama sebe ovládá, když zná svá přání, schopnosti i slabosti, když s nimi dokáže rozumně nakládat. Ke svobodě musí člověk vyrůst. Marie Montessori zdůrazňuje také význam postavení člověka ve společnosti, sociální citění a začlenění člověka do sociálních vazeb. Odmítá extrémní chápání volnosti bez omezení a současně odmítá postavení bezproblémového neaktivního dítěte v rodině. Je formován samostatný a osobnostně nezávislý jedinec.

Čím jsou vymezeny hranice svobody dítěte?

Jak zajišťujete dodržování pravidel (kázně) ve třídě?

Jak se řeší případné konflikty mezi dětmi?

Dochází také k závažným konfliktům mezi žákem a učitelem?

Jakým způsobem se ve škole rozvíjí samostatnost dítěte?

Vytvoření vhodného výchovného prostředí, poskytnutím speciálního „didaktického prostředí, tvorba připraveného prostředí

Marie Montessori dává velký význam prostředí dítěte, dostatečnému a vhodnému přísunu podnětů, které vedou ke zdravému vývoji dítěte. Úkolem učitele není dítě aktivně formovat, ale vytvářet dostatek situací, které vedou k jeho rozvoji.

Klade důraz na pochopení věcí a jevů, rozvoj myšlení a řeči, přitom podporuje zejména procesy smyslového poznávání, které zakládá na aktivní manipulaci s věcmi. Dítě musí dostat prostor pro konkrétní prováděnou činnost, aby se mohlo na ni soustředit a mohlo práci samu dokončit (tzv. polarizace pozornosti).

Jaké výchovné prostředky se používají v Montessori třídě pro působení na žáka?

Jak probíhá komunikace a spolupráce školy a rodičů žáka?

Jaké učební pomůcky tvoří základ vzdělávací praxe v Montessori třídách?

Jaké další učební materiály (knihy) využíváte?

Které učební pomůcky pro vzdělávací systém Montessori, dle Vašeho názoru chybí?

Jakým způsobem získáváte nové pomůcky (materiál)? Pracujete také s pomůckami získanými od center vzdělávání v cizině?

Vyrábíte si nějaké pomůcky sami?

Senzitivní období

Montessori rozlišuje „senzitivní“ období ve vývoji dítěte

Rozlišuje senzitivní fáze vývoje člověka (podrobněji uvedeno v předchozím textu):

- **období 0 - 3 roky věku** - rozvoj pohybu, řeči, řádu, zvládnutí chůze, běhu, manuální zručnosti, rozvoj pravidelného režimu vůči vnějšímu světu. V současné praxi je dítě ve většině případů v tomto období formováno rodinou.
- **období 3 - 6 let věku**- sebeuvědomění dítěte na základě získaných zkušeností, prováděných aktivit, dítě je začleňováno do skupiny (předškolní zařízení, kroužky zájmové, tělovýchovné, jazykové).
- **období 7 - 12 let** - období charakterizováno „morální senzitivitou“ období školní docházky hodnocení dobrého a zlého ve vlastním jednání i jednání okolních osob. Vznikají vztahy v kolektivu.
- **období 12 - 18 let věku** - období samostatnosti v sociálních vztazích.

Marie Montessori uvádí ve svých knihách princip věkové heterogenity, tzv. smíšení skupin dětí rozdílného věkového složení (zpravidla interval tří let). To platí pro školky i školy.

U školek složení tříd 3-5leté nebo 4-6leté děti.

U škol:

- elementární stupeň – 6-8leté děti,
- vyšší stupeň 9-11leté děti,
- nejvyšší stupeň 12-15leté děti.

Výhody věkově heterogenních tříd:

- získávání zkušeností při společných činnostech od různě starých spolužáků,
- možnost začlenění do pracovní skupiny dle schopností a znalostí v rámci třídy.

Výhody homogenní skupiny – umožňuje možnost objektivního porovnání schopnosti jednotlivce s vrstevníky.

Dle jakých pravidel je vytvářena pracovní třída (skupina) na Vaší škole?

Jsou v kolektivu integrováni také fyzicky nebo mentálně handicapovaní žáci?

Dle jakých pravidel probíhá integrace?

Jsou sledovány děti s výjimečnými schopnostmi v některé oblasti? Jakým způsobem k nim přistupujete?

Jak lze v praxi pozorovat nástup sensitivního období?

Úloha učitele

Marie Montessori uvádí, že úloha učitele není pouze v vytváření prostředí, podnětů pro výuku a další činnosti uvedené v předchozím textu, ale také předvádění vybraných činností s cílem umožnit napodobit vzor. Učitel vybírá činnost a motivuje děti, které se nemohou rozhodnout nebo hledají vhodný postup pro činnost.

Důležité je vytvořit klidné prostředí, podmínky pro činnost, dát vhodný podnět, impuls a umožnit žákovi klidné, soustředěné a koncentrované provedení úkolu.

Musejí být učitelé pro uvedenou metodiku speciálně připravováni? Pokud ano, jakým způsobem tato příprava probíhá?

Jaké je, dle Vašeho názoru, místo učitelé ve výuce?

Jaké je místo klasifikace na školách pracujících dle principů Marie Montessori?

Jak často je žák hodnocen? Co takové hodnocení zahrnuje?

Jakým způsobem pedagog motivuje žáky k činnosti?

Oblasti vzdělávání

Rozdělení montessoriovské pedagogiky na následující základní obory:

- a) cvičení praktického života,
- b) rozvoj smyslů a myšlení pomocí smyslového materiálu,
- c) řeč,
- d) matematika,
- e) kosmická výchova.

Cílem uvedené pedagogiky je všestranný rozvoj člověka samého, vztahu k okolí, k ostatním lidem a budování sociálních vazeb.

Stanovení cílů:

- přímý - vyplývá z konkrétní činnosti jedince,
- nepřímý - budování všestranného jedince, jeho samostatné a sebevědomé rozvoji osobnosti.

Montessori hovoří o tzv. normalizaci dítěte. To znamená dle uvedené teorie vytváření osobnosti dítěte, která je psychicky zdravá a může se přiměřeně svým možnostem rozvíjet. Znaky takového jedince je stabilní pracovní a sociální chování, samostatnost, schopnost koncentrace a sebekontrola.

Jak ve Vaší třídě probíhá cvičení praktického života?

Jak lze charakterizovat tzv. kosmickou výchovu? Jak jí naplňujete ve Vašem vzdělávacím plánu?

Jaký je význam tělesné výchovy ve výuce Montessori?

Jakou formou a v jakém rozsahu probíhá jazyková výchova ve škole?

Jaká pozornost je věnována výpočetní technice?

Význam koncepce – přínosy a zápory

Pro jaké žáky, dle Vašeho názoru, je Montessori pedagogika určena především?

Jaké aspekty osobnosti jsou, dle Vašeho názoru, při uvedené metodice rozvíjeny (opomíjeny)?

Jak jsou, dle Vás, hodnoceno vzdělávací zařízení Montessori veřejností?

Jak zvládají žáci přechod z běžné školy na Vaší školu a naopak?

Jaké vidíte možnosti využití principů MM na vyšším stupni vzdělávání (střední školy)?

Jaký význam má, dle Vašeho názoru, Montessori pedagogika v současné vzdělávací koncepci?

Co považujete ještě za důležité zmínit o Montessori pedagogice?

Děkuji za rozhovor.

3.2.5 Provedení rozhovoru

Pro provedení rozhovoru jsem se obrátila na paní Mgr. Janu Duňkovou, třídní učitelku třetí až páté třídy. Zaměřila jsem se, jak již bylo uvedeno, na sedm oblastí. Nejprve se jsem se ptala na všeobecné informace týkající se školy a jejího provozu. Poté jsem se zaměřila na oblast svobody dítěte, dále jsem zkoumala připravené prostředí a didaktický materiál, sensitivní období a úlohu učitele. V závěru jsem kladla otázky obecně na vzdělávání Montessori a na význam koncepce.

Rozhovor probíhal během dopoledne v jedné z tříd Montessori v nepřítomnosti dalších osob. Otázky byly kladeny postupně a v pořadí, které je uvedeno výše.

Následuje přepis rozhovoru.

Získání všeobecných informací

Jak dlouho vzdělávací zařízení pracuje? Od kdy pracuje dle principů MM?

Montessori třídy vznikly na škole ve roce 2006/07. První dva roky probíhala výuka jako jednotřídka, poslední dva roky se vyučuje ve dvou třídách.

Kolik v Montessori třídách působí pracovníků (pedagogů)?

V každé ze dvou tříd působí jeden pedagog, dále v sekci Montessori pracuje družinářka a v posledních dvou letech na škole působí i asistenti (angličtinář, asistent integrovaných dětí).

Jak jsou informováni rodiče o možnostech vzdělávání u Vás? Jaká při tom používáte informační média?

Velká část dětí v Montessori třídách docházela v minulosti do mateřské školy Montessori a pokračuje dál na ZŠ 5. května - Montessori. Jinak škola využívá webové stránky a inzeruje v novinách.

Jaký je o možnost studia v Montessori třídách zájem?

Zájem o studium dle Montessori stoupá. Většina dětí přichází z MŠ Montessori. Ta již řeší převis zájemců a musí některé děti odmítnout.

Jaké jsou zdroje financování Montessori tříd?

ZŠ 5. května je financována ze státního rozpočtu a prostřednictvím občanského sdružení, které vzniklo v roce 2009. Rodiče zároveň poskytují roční dar ve výši 2 tisíce Kč, ze kterého je financován nákup pomůcek a materiálu pro pracovní vyučování. V současnosti škola získává peníze z grantu a financuje tak nákup pomůcek a především platy asistentů.

Jak probíhá zápis do Montessori třídy? Jaká kritéria jsou kladena na žáka?

V současnosti je jediným kritériem zájem o alternativní pedagogiku. Od příštího roce by se ale mělo stát kritériem to, že dítě v minulosti minimálně jeden rok navštěvovalo MŠ Montessori typu. Ve třídách jsou v den zápisu vytvořena určitá stanoviště s úkoly. Dítě pracuje s pomůckami a ukazuje tak úroveň svých znalostí a dovedností, obecně jak je připraveno na vstup do Montessori školy.

Spolupracuje Montessori zařízení s jinými základními třídami?

Montessori spolupracuje v současnosti pouze se ZŠ v Tanvaldě, která ve vyučování využívá Montessori prvky. Spolu s touto školou je také zapojena do grantu.

Jakým způsobem probíhá komunikace mezi školou a občanským sdružením Montessori v Praze?

Spolupráce s občanským sdružením probíhá prostřednictvím paní Vlasty Hillebrandové, která je místopředsedkyní Sdružení Montessori a zároveň vyučuje v MŠ Montessori v Jablonci nad Nisou. Sdružení zajišťuje pro pedagogy kursy a semináře. Montessori sdružení zaštituje grant pro celou republiku, který je zaměřen na přechod dítěte z MŠ na ZŠ. Spolupráce mezi ZŠ 5. května a Sdružením je velmi intenzivní.

Svoboda dítěte

Čím jsou vymezeny hranice svobody dítěte?

Na začátku školního roku i během něho jsou stanovována pravidla pro soužití dětí ve třídě. Pravidla jsou pozitivně laděná („Chodíme pomalu“, nikoliv „Neběháme ve třídě“).

Dále jsou stanovena pravidla pro používání pomůcek. Dítě může pracovat s kteroukoliv pomůckou, kterou si zvolí, musí ji ale používat v souladu s danými pravidly. Dítě se může pohybovat volně po třídě, v případě že je neklidné, hranice jeho svobody se zúží. Výběr činnosti dítětem se časově omezí nebo si musí zvolit jednu z nabídnutých aktivit.

Jak zajišťujete dodržování pravidel (kázně) ve třídě?

Dítě je upozorněno na správný postup činnosti. Pokud pravidlo poruší, učitel dítě usměrní, a pokud ani toto nepomůže, je dítěti hranice svobody zúžena. Pokud jsou děti během práce příliš hlučné, učitel k nim jednotlivě potichu přistupuje a upozorní je, aby se ztišily. Někdy je ke zklidnění dětí používána zvonkohra. Při hlučnějších činnostech ve skupině mohou děti pracovat na chodbě, kde neruší ostatní.

Obecně, pravidla chování a soužití vytváří učitel spolu s dětmi, často v reakci na nějakou konkrétní situaci. Pravidla, která jsou vytvořena společně, chápou děti závazněji a spíše je dodržují. Pravidla děti po vytvoření sepíší a vyvěsí ve třídě.

Jak se řeší případné konflikty mezi dětmi?

Konflikty, týkající se celé třídy, se řeší většinou společně. Pokud se konflikt týká jen některých dětí (skupin dětí) mají děti, kterých se daný problém netýká, možnost neúčastnit se řešení. Pokud mají nějaký konflikt jednotlivci, řeší problém mezi sebou. Konflikty si zpravidla řeší děti bez účasti učitele. Děti si ujasní, jaký problém, konflikt nastal a co

k němu vedlo. Vzájemně si sdělí, jak se cítí a snaží se domluvit, co v dané situaci příště dělat, aby ke konfliktu nedošlo. Udělají si samy mezi sebou závěr.

Dochází také ke konfliktům mezi žákem a učitelem?

Konflikty mezi žáky a učiteli mají zpravidla slovní charakter. Učitel a dítě si vyjasní důvod svého chování. Učitel přitom neuplatňuje svou autoritu („Dítě se takhle k dospělému nechová“), snaží se zjistit příčiny.

Jakým způsobem se ve škole rozvíjí samostatnost dítěte?

Dítě si v průběhu dne vybírá samostatně práci, je za ní zodpovědné. Připravuje si pomůcky a uklízí je. Učitel samostatnost podporuje i tím, že nedává odpovědi na otázky dítěte, ale odkazuje je na nějaký zdroj informací (knihu, internet, pomůcku). Dítě tak nad problémem uvažuje a vytváří postup, vzorce, nezískává jen holá fakta. Musí si samo vyvodit závěry.

Vytvoření vhodného výchovného prostředí, poskytnutím speciálního „didaktického“ prostředí, tvorba připraveného prostředí

Jaké výchovné prostředky se používají v Montessori třídě pro působení na žáka?

V Montessori třídě se využívá hlavně individuální přístup k žákovi. Dále komunitní kruh, který slouží k diskuzím, práce ve skupinách a projektové vyučování.

Jak probíhá komunikace a spolupráce školy a rodičů žáka?

Škola a rodiče úzce spolupracují, debatují o výuce. Rodiče se mohou kdykoliv bez ohlášení zúčastnit vyučování. Učitelé poskytují rodičům konzultace, a to i ve večerních hodinách, prostřednictvím mailu a telefonu. Pokud se rodiče dopředu ohlásí, pedagog si na ně vyčlení dostatek času. Rodiče ve svém volném čase pomáhají škole vyrábět některé pomůcky, jiné pomůcky podlepují, laminují. Rodiče dětí se (nejen za tímto účelem) scházejí ve škole. Mezi rodiči panují přátelské vztahy stejně jako mezi jejich dětmi.

Jaké učební pomůcky tvoří základ vzdělávací praxe v Montessori třídách?

V Montessori třídách se využívají pomůcky, které mohou děti používat samostatně po předchozím seznámení s pravidly práce. Pomůcky mají zpravidla v sobě zabudovanou možnost kontroly chyb, dítě může samo zjistit, zda jsou výsledky jeho činnosti správné. Pomůcky jsou zaměřeny na konkrétní jev. Jejich náročnost je odstupňovaná. S věcmi dítě

může volně manipulovat. Pomůcky zároveň slouží více oblastem – dítě např. při kosmické výchově rozvíjí smysly, při projektech v Českém jazyce se objevují prvky matematiky.

Jaké další učební materiály (eventuelně knihy) využíváte?

Při vyučování dítě pracuje s encyklopediemi, různými odbornými knihami, knihami pro dospělé. Pro jazykovou výuku používají slovníky a pravidla pravopisu. Zároveň v rámci projektové výuky vytvářejí tabulky, vyplňují pracovní listy a zpracovávají různá data z elektronických zdrojů. Děti mohou ve využívat i vlastní knihy, škola podporuje čtenářský kroužek a diskuze o četbě.

Které učební pomůcky pro vzdělávací systém Montessori, dle Vašeho názoru chybí?

Na tuto otázku je těžké odpovědět. Řada pomůcek vzniká na popud dětí, které se chtějí věnovat nějaké činnosti a pomůcka jim chybí. Obecně se dá říct, že pomůcek je neomezené množství, stále jsou doplňovány. Pomůcky nejsou ve výuce vždy tím nejpodstatnějším. Důležitými prvky jsou i individuální práce dítěte a různé zdroje informací.

Jakým způsobem získáváte nové pomůcky (materiál)? Pracujete také s pomůckami získanými od center vzdělávání v cizině? Vyrábíte si nějaké pomůcky sami?

Nové pomůcky jsou obstarávány na základě požadavků dětí. Pomůcky získává škola prostřednictvím zprostředkovatelů od firmy Nienhuis z Nizozemí nebo od jiných firem v zahraničí. Rozdíl mezi např. polskými pomůckami a těmi nizozemskými je nejen v ceně, ale i v kvalitě materiálů a zpracování. Originální nizozemské pomůcky jsou kvalitnější, více vydrží a jsou přesněji zpracovány, což je podstatné pro smyslovou výchovu. Některé pomůcky si škola vytváří sama nebo ve spolupráci s rodiči.

Sensitivní období

Dle jakých pravidel je vytvářena pracovní třída (skupina) na Vaší škole?

Třídy jsou dány věkově, nicméně dochází k jejich prolínání. Pracovní skupiny se tvoří samy. Skupiny se volně prolínají dle přání dětí. Ty mohou pracovat buď samy nebo ve skupinkách. Některé činnosti vyžadují rozdělení žáků do určitého počtu skupin, např. do tří stejných skupin. Učitel stanoví podmínky, ale konkrétní rozdělení žáků dodaných skupin záleží na žácích.

Jsou v kolektivu integrováni také fyzicky nebo mentálně handicapovaní žáci?

V současnosti docházejí do školy tři žáci se specifickými požadavky. Fyzicky a mentálně postižený chlapec, motoricky postižený chlapec a dívka s poruchou paměti.

Dle jakých pravidel probíhá integrace?

Dítě musí mít zájem o výuku, musí se ztotožnit s jejím systémem. Škola umožňuje zájemcům o studium možnost týden docházet do školy na zkoušku, aby si vyzkoušeli, zda mu systém vyhovuje a zda mají opravdový a trvalejší zájem.

Jsou sledovány děti s výjimečnými schopnostmi v některé oblasti? Jakým způsobem k nim přistupujete?

Učitel jako pozorovatel má za úkol tyto děti sledovat a předkládat jim učivo, které odpovídá jejich potřebám, i když neodpovídá jejich ročníku. Příkladem je jedna současná žákyně čtvrtého ročníku, která se nyní věnuje úlohám, které odpovídají šestému ročníku ZŠ a sama si vytváří potřebné pomůcky pro studium.

Jak lze v praxi pozorovat nástup senzitivního období?

Dítě se začne zajímat o nějaký jev, zkoumá jej. Úkolem učitele je dítěti předložit jevu odpovídající činnost. Zájem dítěte se projevuje i ve výrobě potřebných pomůcek. Pokud má dítě o činnost (např. téma referátu) veliký zájem, motivuje ho to k vysoké kvalitě zpracovávaného úkolu, což je dalším signálem pro učitele.

Úloha učitele

Musejí být učitelé pro uvedenou metodiku speciálně připravováni? Pokud ano, jakým způsobem tato příprava probíhá?

Učitelé jsou pro výuku na Montessori školách připravováni během ročního přípravného kurzu. Existuje kurz pro ZŠ a pro MŠ. Během kurzu se učitelé učí zhotovovat pomůcky, pracovní listy a osvojují si postupy práce s pomůckami. Osvojují si zásady pedagogiky, věnují se cvičení ticha (a tím se učí klidu). Učitelé absolvují odborné semináře zaměřené na jednotlivé oblasti výuky – praktický rozvoj, smyslová výchova, matematika, projektová výuka aj. V závěru kurzu zpracovávají závěrečnou práci. Tato práce je buď teoretická (srovnávací studie) nebo praktická (projekt, vypracování pracovních listů, rozbor pomůcek). Krom toho ještě zpracovávají esej o principech Marie Montessori.

Jaké je, dle Vašeho názoru, místo učitelé ve výuce?

Učitel je pro děti spíše partnerem. Připravuje pomůcky, je konzultantem a sleduje potřeby dětí.

Jaké je místo klasifikace na školách pracujících dle principů Marie Montessori? Jak často je žák hodnocen? Co takové hodnocení zahrnuje?

Dítě se hodnotí samo každý týden. Zhodnotí spolu s učitelem co se naučilo, co je třeba docvičit, hodnotí se přístup dítěte k práci.

Učitel kromě toho zpracovává pololetní hodnocení práce dítěte. Toto hodnocení zahrnuje přístup dítěte k práci, jak se v kolektivu chová, co se naučilo, co musí ještě docvičit v jednotlivých oblastech.

Jakým způsobem pedagog motivuje žáky k činnosti?

Ideální motivací by byla vnitřní motivace dítěte. Ne vždy je ale dostatečná. Učitel se proto snaží dítě motivovat zvnějšku např. předložením nové pomůcky, jejím ukázáním a předvedením na elipse. Pedagog chce vyvolat zájem dítěte o danou činnost (a z toho pramenící zájem o další práci).

Oblast vzdělávání

Jak ve Vaší třídě probíhá cvičení praktického života?

Cvičení praktického života vychází z momentální situace. Pokud se něco poškodí, děti se to snaží opravit. V minulosti tak děti již zasádrovaly police nebo vrtaly otvory na upevnění věšáčků. Rozlije-li se voda, dítě jí utře. Děti se v rámci projektů věnují i ručním pracím. Učí se plést z vlny, háčkovat a podobně. Když měli školu navštívit rodiče, žáci jim připravili drobné pohoštění.

Jak lze charakterizovat tzv. kosmickou výchovu? Jak jí naplňujete ve Vašem vzdělávacím plánu?

Kosmická výchova zahrnuje všechny oblasti s výjimkou anglického jazyka, matematiky a českého jazyka. Při realizaci kosmické výchovy se vychází z RVP a z dalších požadavků a potřeb dětí. Pokud se například věnuje třída vlastivědně a přírodovědně orientovanému projektu, je možné jej rozšířit o oblast, která děti zajímá, udělat do projektu vsuvku.

Jaký je význam tělesné výchovy ve výuce Montessori?

Výuka tělesné výchovy probíhá přirozeně. Součástí výuky jsou povinně lyžařský kurz, plavání, bruslení. Děti navštěvují lanové centrum. V tělocvičně se věnují všestranně zaměřenému tělocviku a hrají kooperativní hry.

Jakou formou a v jakém rozsahu probíhá jazyková výchova ve škole?

Dítě může samo zvolit, kdy se bude věnovat českému jazyku a literatuře a jak dlouho. Výuka anglického jazyka probíhá každý den mimo třídu v jiné učebně pod vedením lektora. Žáci jsou rozděleni do skupin dle úrovně znalostí. Výuka probíhá hravou formou.

Jaká pozornost je věnována výpočetní technice?

Výuce výpočetní techniky není vyhrazena žádná konkrétní hodina ani hodinová dotace. Žáci se učí zacházet s technikou ze svého zájmu. Učitel pouze dohlíží na dosažení určité úrovně znalostí k době, kdy žák ukončí pátý ročník. Pověřuje žáky určitými úkoly, v jejichž rámci žák nevědomě získává určité dovednosti.

Význam koncepce

Pro jaké žáky, dle Vašeho názoru, je Montessori pedagogika určena především?

Montessori pedagogika je vhodná pro všechny žáky. Určitou předností je dobré zázemí v rodině. Je v každém případě nutné, aby byli všichni na danou pedagogiku naladěni.

Jaké aspekty osobnosti jsou, dle Vašeho názoru, při uvedené metodice rozvíjeny (opomíjeny)?

Rozvíjí se především samostatnost, zodpovědnost, schopnost vyslovit svůj názor a umět jej obhájit. Nenapadají mne žádné aspekty, které by byly opomíjeny.

Jak jsou, dle Vás, hodnoceno vzdělávací zařízení Montessori veřejností?

Zájemci hodnotí systém velmi kladně. Obecná veřejnost ale Montessori dosud nepochopila. Ve společnosti vznikají o Montessori pedagogice některé mýty.

Jak zvládají žáci přechod z běžné školy na Vaši školu a naopak?

Přechod žáků z běžné školy na naši je značně individuální záležitost. Někteří žáci jej zvládají bez problémů, jiní mají problémy.

Při přechodu z Montessori školy na vyšší stupeň základní školy nedochází k závažným problémům. Jediným problémem je režim dne. Žáci z Montessori si jen obtížně zvykají na dlouhé sezení ve třídě. Oproti svým vrstevníkům na běžné základní škole mají i některé přednosti. Montessori žáci jsou samostatní, tvořiví, mají rozvinuté schopnosti prezentovat referáty, aj. a umí komunikovat.

Jaké vidíte možnosti využití principů MM na vyšším stupni vzdělávání?

V současnosti je o první stupeň vzdělávání Montessori velký zájem. Pokud bude dostatečný zájem, lze tyto principy realizovat i na vyšším stupni.

Jaký význam má, dle Vašeho názoru, Montessori pedagogika v současné a budoucí vzdělávací koncepci?

Pedagogika se bude dále rozšiřovat, zájem o alternativní školy roste. Zároveň roste zájem o kurzy Montessori. V současné době ale není veřejnost o pedagogice příliš informována.

Děkuji za rozhovor.

3.2.6 Shrnutí informací z rozhovoru

Montessori oddělení na ZŠ 5. května sestává ze dvou tříd pro žáky prvního až pátého ročníku. Působí zde celkem pět pedagogických pracovníků. Většina žáků na školu přichází po absolvování mateřské školy Montessori. Informování veřejnosti o vzdělávání Montessori probíhá prostřednictvím mateřských škol, webových stránek ZŠ 5. května a využitím inzerce v novinách. Chod školy je financován z prostředků státního rozpočtu, občanského sdružení při škole a grantu. Menší částkou přispívají též rodiče žáků.

Zápis do školy probíhá formou práce s pomůckami. Na nich žáci ukazují své schopnosti a dovednosti při práci s pomůckami. Montessori škola spolupracuje úzce se Základní školou v Tanvaldě s Montessori prvky. S občanským sdružením Montessori v Praze komunikuje škola prostřednictvím paní Vlasty Hillebrandové, která je místopředsedkyní Sdružení.

Svoboda dítěte

Svoboda dítěte je vymezena společně s dětmi stanovenými, písemně zaznamenanými pravidly, která se vytvářejí v průběhu celého roku. Stejně tak konflikty řeší zúčastněné osoby společně, snaží se přitom nalézt jejich příčiny a učí se konfliktům předcházet. Dětská samostatnost se rozvíjí prostřednictvím rozhodování o náplni žákovy práce, jejím postupu. Dítě samostatně pracuje a hledá informace.

Prostředí a výchovné působení

Učitel k žákovi přistupuje individuálně. Mezi výchovné prostředky patří komunitní kruh, skupinová práce a projektové vyučování. Rodiče a učitelé spolu úzce spolupracují, jsou v neustálém přátelském kontaktu, v průběhu vyučování i po jeho skončení. Pomůcky, které jsou ve vyučování využívány, jsou zaměřeny na nějaký jev nebo jevy, jsou odstupňovány dle náročnosti. S pomůckami mohou děti volně a lehce manipulovat. Pro výuku se využívají nejrůznější knihy, encyklopedie, pracovní listy, ale také internet. Paleta pomůcek se neustále rozšiřuje dle požadavků a přání dětí. Část pomůcek je nakupována od tuzemských i zahraničních firem a část je vytvářena během vyučování nebo ve spolupráci s rodiči.

Sensitivní období

Třídy jsou tvořeny na základě věku dětí, ten se liší v rozmezí tří let. Zpravidla se ale třídy prolínají. Složení pracovních skupin je dáno rozhodnutím dětí. V ZŠ 5. května - Montessori jsou integrováni také tři žáci se specifickými potřebami. Integrace žáka vychází ze zájmu dětí a rodičů. Děti mohou týden docházet do školy na zkoušku, aby si vyzkoušely, zda jim systém vyhovuje. Systém Montessori umožňuje učiteli sledovat a stimulovat nadané žáky a rozvíjet tak jejich schopnosti. Učitel také může ze zájmu a kvality práce žáka vypožorovat nástup sensitivního období žáka a zaměřit se na něj.

Úloha učitele

Učitelé jsou na metodiku speciálně připravováni v kurzech Sdružení Montessori, jak teoreticky, tak prakticky. Učitel ve třídě vstupuje do role konsultanta, který připravuje pro dítě pomůcky a sleduje jeho potřeby. Hodnocení v Montessori probíhá každý týden, činnost dítěte hodnotí společně učitel a dítě. Učitel dítě dále hodnotí v pololetním hodnocení, ve kterém hodnotí žákovu činnost, jeho chování a připomíná, v čem se má žák ještě zlepšit. Učitel dítě motivuje k činnosti např. předvedením nové pomůcky na elipse.

Oblast vzdělávání

Žáci se vzdělávají v praktických činnostech. Dle momentálních potřeb a situace provádějí různé činnosti (práce se dřevem, vaření, úklid aj.).

Kosmická výchova se zaměřuje na všechny oblasti lidského života s výjimkou matematiky a jazyků. Vzdělávání probíhá formou projektů, které se mohou přizpůsobovat a různě zaměřovat. Projekty propojují různé vědy a předměty dle RVP.

S tělesnou výchovou se žáci setkávají přirozeně, nenásilně. Zahrnuje mimo jiné i kooperativní hry a sportovní kurzy mimo školu.

Dítě si samo volí, kdy a jak dlouho se bude věnovat českému jazyku a literatuře. Angličtina se vyučuje na ZŠ 5. května Montessori již od první třídy, žáci se vzdělávají v malých skupinkách rozdělených dle náročnosti postupně během školního týdne.

Pro vzdělávání v práci s výpočetní technikou nejsou vyčleněny hodiny, žáci se zacházení s PC učí při hledání informací a plnění jiných úkolů (interaktivní DVD).

Význam koncepce

Dle názoru paní Mgr. Jany Duňkové je pedagogika Marie Montessori velmi univerzální, vhodná pro kohokoliv, kdo má o tento systém vzdělávání zájem. Mezi přednosti žáků-absolventů Montessori školy patří samostatnost, zodpovědnost, schopnost vyslovit svůj názor a umět jej obhájit. Zájemci koncepci Montessori hodnotí velmi příznivě, avšak ve společnosti o systému koluje řada mýtů. Přejít na Montessori školu je velmi individuální. Žáci, kteří prošli školou Montessori při ZŠ 5. května, mají oproti vrstevníkům řadu předností. Velkou změnou je pro ně dlouhé sezení v lavicích.

Využití na vyšším stupni ZŠ je možné, pokud bude o toto vzdělávání patřičný zájem.

Mgr. Jana Duňková se domnívá, že na základě rostoucího zájmu o Montessori pedagogiku a o kurzy pro učitele, lze v budoucnosti předpokládat další rozvoj Montessori pedagogiky v ČR.

Zásadním problémem se jeví nedostatečná informovanost široké veřejnosti o Montessori systému.

4 Závěr

Cílem mé práce byla charakteristika systému pedagogiky Marie Montessori, vysvětlení principů a objasnění pojmů, které byly a jsou pro systém klíčové. Teoretickým východiskem mé práce byla odborná literatura. Pracovala jsem také s dostupnými cizojazyčnými zdroji.

Pro získání praktických poznatků jsem se spojila se Základní školou 5. května v Jablonci nad Nisou. Zúčastnila jsem se několikrát vyučování dle principů Montessori. Seznámila jsem se s použitými praktickými postupy i didaktickým materiálem, který se využívá při výuce. Mohla jsem hovořit přímo i s dětmi a sledovat jejich práci přímo v připraveném prostředí. Pro porovnání teoretických východisek s praxí a doplnění některých fakt jsem požádala pedagožku základní školy o zodpovězení otázek formou strukturovaného rozhovoru. Získané poznatky jsem uvedla ve své práci a doplnila jsem je i fotografickou dokumentací s komentářem.

Studiem písemných pramenů i sledováním výuky na vybrané základní škole jsem dospěla k těmto poznatkům:

Montessori systém nabízí alternativu k systému tradičního vyučování dětí. Montessori pedagogika je systémem, který klade velký důraz na osobnost dítěte a jeho všestranný rozvoj. Rozvoj dítěte je hlavním cílem pedagogiky a probíhá jak po stránce motoriky, tak po stránce smyslové a komunikativní. Pedagogika přitom respektuje zájem dítěte a učí jej zdravému sebevědomí, zodpovědnosti a samostatnosti. Stejně tak rozvíjí spolupráci dětí různého věku a schopností. Pedagogický přístup vytváří také vztahy mezi dětmi a dospělými.

Zásady Marie Montessori byly prověřeny dlouholetou praxí a neustále se rozvíjejí. Středem všeho působení bylo a je dítě. Učitel v Montessori pedagogice působí jako konzultant a pomocník dítěte. Dítě se rozvíjí samo, svým tempem a nadšením, dle zásady Marie Montessori: „Pomoz mi, ať to dokážu sám.“ Dítě získává ucelený pohled na svět a schopnost se integrovat do běžného života v lidském společenství.

Výuka dle principů Montessori je dnes, dle mého názoru, ve vědomí veřejnosti dosud málo známá. Nabízí mnoho možností a postupů pro práci s žáky jako individualitami. Dovoluje využít všech schopností i možností žáka, a to i u žáků, kteří jsou zdravotně znevýhodnění. Podle mého názoru, tento systém dovoluje naplno a aktivně žáky rozvíjet a účinně s nimi pracovat. Pro zlepšení povědomí o pedagogickém systému a jeho aplikaci v praxi bude

nezbytné seznámit širokou veřejnost s možností alternativního vzdělávání a získání širší podpory ze strany státu.

5 Seznam literatury a zdrojů

ZELINKOVÁ, Olga. *Pomoz mi, abych to dokázal*. 1. vyd., Praha: Portál, 1997, 107 s., ISBN 80-7178-071-5

MONTESSORI, Maria. *Tajuplné dětství*. 1. vyd., 1998, Praha: SPS, 1998. 131 s., ISBN 80-86189-00-7

PRŮCHA, Jan. *Alternativní školy*. 2. upr. vyd., Praha: Portál, 1996, 106 s., ISBN 80-7178-072-3

KASPER, Tomáš; KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, 224. s., ISBN 978-80-247-2429-4

VÁCLAVÍK, Vladimír. *Cesta ke svobodné škole*. 1. vyd., Gaudeamus, 1995, ISBN 80-7041-229-1

JEŘÁBKOVÁ, Blanka. *Mateřská škola jako životní prostor I*. 1. vyd., MU - Centrum pro další vzdělávání učitelů, 1993, 230 s. ISBN 80-210-0830-X

KOPŘIVA, Pavel, et. al. *Respektovat a být respektován*. 2. vyd., Kroměříž: Spirála, 2005, 282 s., ISBN 80-901873-6-6

Stránky společnosti Montessori, o. s. [online]. [cit. 2009-12-18]. URL <www.montessoricr.cz>

Association Montessori International, Stránky AMI. [online]. [cit. 2009-12-19]. URL <www.montessori-ami.org>

Indian Montessori Center: Indická společnost Montessori [online]. [cit. 2009-12-25] URL <<http://indianmontessoricentre.org>>

Stránky MŠ Montessori, Zámecká, Jablonec nad Nisou [online]. [cit. 2009-12-25] URL <<http://www.montessori-jbc.cz/www/download.php>>

The encyclopedia of informal education: Informace o Froebelovi [online]. [cit. 2009-12-19]. URL <<http://www.infed.org/thinkers/et-froeb.htm>>

Web Indiana University: Informace o Jean Gaspard Itardovi [online]. [cit. 2009-12-20]. URL <<http://www.indiana.edu/~intell/itard.shtml>>

Utah State University - Stránky Teacherlinku, online zdroj pro vzdělávání, [online]. [cit. 2010-01-04]. URL <<http://teacherlink.ed.usu.edu/>>

Harmonie Montessori, Stránky Školky Montessori, [online]. [cit. 2010-01-14]. URL <<http://www.skolkaharmonie.cz/predmety>>

PELIKÁN, J., *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum 1998, 270 s., ISBN 80-7184-569-8, s. 103-125

CHRÁSKA, M., *Metody pedagogického výzkumu*. 1. vyd., Praha: Grada 2007, 265 s., ISBN 978-80-247-1369-4, s. 182-184

6 Přílohy

Příloha 1: Školní vzdělávací program Montessori

Příloha 2: Didaktický materiál v ZŠ Montessori Jablonec nad Nisou

6.1 Příloha 1: Školní vzdělávací program Montessori (převzato z webových stránek ZŠ Jablonec n. Nisou)

Při vzdělávání ve třídách Montessori využívá Základní škola Jablonec nad Nisou specifický vzdělávací program vycházející z potřeb dítěte. Principy, z nichž vychází, vedou k poznávání, respektování a rozvíjení možností, potřeb a zájmů dítěte. Žák je veden k samostatnosti, aktivitě a spolupráci.

ZŠ Montessori používá Montessori metodu jako systém rozvíjející nezávislost, sebedůvěru a zodpovědnost žáků za sebe, druhé a své prostředí. Cílem pedagogické činnosti je podpora kreativity, kritického myšlení, schopnosti spolupráce. Škola usiluje o vytvoření prostředí vhodného pro rozvoj dítěte a o vyvolání zájmu dítěte o celoživotní vzdělávání. Žáci mají být tolerantní, ochotní pomoci lidem okolo a schopni přijmout zodpovědnost za své jednání.

Program práce musí odpovídat potřebám a požadavkům žáka a co nejvíce zohledňovat jeho mentální vývoj a umožnit mu harmonický rozvoj v demokratickém a harmonickém prostředí.

Výchovná a vzdělávací koncepce ZŠ Montessori

Tato koncepce vychází z práce Marie Montessori, která prosazovala nové didaktické principy, usilovala o přístup k dítěti bez pedagogických předpokladů a o zlepšení vztahu pedagoga a dítěte. Základními předpoklady jsou svoboda dítěte a jeho volby (činnosti) v připraveném prostředí v rámci třídy, školy nebo rodiny.

Východiska Montessori pedagogiky jsou přirozené vztahy a souvislosti ve vývoji člověka a poznání dítěte na základě jeho vědeckého zkoumání a pozorování. Dítěti je umožněn nenásilný rozvoj v tempu odpovídajícím jeho psychické a fyzické zralosti.

Při vytváření didaktických principů se musí zohlednit metodologická východiska, a to zejména: vnitřní potřeby člověka, úprava vnějšího prostředí, vývojové potřeby dítěte, respekt ke svobodné volbě činnosti a citlivé vývojové období.

Zásady Montessori pedagogiky

Dítě se rozvíjí prostřednictvím své činnosti, projevuje aktivitu a samo ovlivňuje tempo svých učebních procesů. Učitel naproti tomu dítěti vytváří dítěti stimulující prostředí a podmínky pro rozvoj.

Dospělí mají respektovat sensitivní období, které definovala Marie Montessori, a podporovat dětský rozvoj. Mezi učitelem a dítětem musí panovat porozumění a obě strany musí vést dialog.

Klíčové je i období polarizace pozornosti, tedy plného soustředění dítěte na činnost, její průběh a výsledek. Dospělí mají podporovat zájem o vybranou činnost a respektovat volbu dítěte.

Dítě je motivováno touhou poznat svět a jeho zákonitosti. Proto dítě spontánně a samostatně volí činnost a uplatňuje tak svobodu volby. Vyučování má být mnohostranné a každé dítě má pracovat dle svých potřeb a zájmů.

Duševní a fyzický rozvoj člověka má být v souladu. Dítě má rozvíjet jak smysly, tak pohyb a motoriku.

V rámci vzdělávacího procesu je nezbytný volný a přirozený pohyb dětí. Žáci nesedí trvale v lavicích jako při frontálním vyučování. Děti se pohybují v připraveném prostředí a může se tak rozvinout polarizace pozornosti. V prostředí musí být dostatečné množství podnětů pro poznávání.

Předpoklady pro efektivní vzdělávání ZŠ Montessori

Pedagogické předpoklady

Učitel vytváří stimulující prostředí zaměřené na osobnost dítěte.

Učitel navazuje s dětmi empatický a partnerský vztah a zohledňuje přitom duševní úroveň dětí.

Učitel se musí neustále osobnostně a profesně vzdělávat, je vzdělán v pedagogice a filozofii Montessori a zúčastňuje se seminářů a školení.

Učitel musí umět ocenit pokrok žáka, spolupracuje s rodinou a podporuje spolupráci

Učitel se vyzná v materiálech, zlepšuje vzdělávací prostředí

Učitel spolupracuje s kolegy, vytváří a jednotně využívá školní pravidla.

Učitel ochotně pomáhá méně zkušeným kolegům při realizaci Montessori pedagogiky

Osobnostní předpoklady učitele

Učitel zná principy Montessori pedagogiky a způsoby jejího uskutečnění.

Umí pracovat s Montessori pomůckami, umět je vytvářet.

Učitel musí být trpělivý a nechat žáky dospět k poznání, nechat je získat informace a umět s nimi pracovat.

Učitel musí být inovativní, kreativní a být schopen zvládat nepředpokládané situace.

Učitel musí dítě respektovat, akceptovat jeho osobnostní vlastnosti. Sám musí být dětem vzorem.

Učitel se nesmí vměšovat bez požádání žáka do jeho práce, na druhou stranu musí být dětem k dispozici jako rádce a pomocník.

Prostorové předpoklady

Prostor třídy musí být připraveným prostředím. Ve třídě musí být zabezpečeny hygienické podmínky a pohodlí na základě věku a stupně vývoje dítěte. Ve třídě musí být vymezen pracovní prostor, prostor pro odpočinek, pro aktivity dětí s učitelem, pro cvičení ticha. Nábytek ve třídě musí být mobilní a veškerý materiál musí být systematicky utříděn a žákům volně k dispozici. Děti mají mít určený prostor k odložení svých osobních věcí.

Organizační předpoklady

Třídy jsou věkově heterogenní v rozsahu až tří po sobě jdoucích ročníků. Výuka je organizována v souladu se sensitivními obdobími a polaritou pozorností dětí. Není členěná do vyučovacích hodin a není proložena přestávkami.

Děti nesoutěží, naopak jsou vedeny ke spolupráci. Podporuje se klidná tvořivá atmosféra ve třídě. Pravidla chování a práce jsou vytvořena na základě dohody učitele s žáky. Učitel pracuje s chybou a pochvalou, děti netrestá ani neodměňuje.

Výsledky práce se shromažďují v portfoliu. Hodnocení probíhá slovně, popisným jazykem. Hodnocení je vytvářeno ve vztahu k žákovi, jeho předchozí práci. Hodnocení nemá vést k rivalitě, neporovnává. Vysvědčení je slovní.

Cíle vzdělávání v ZŠ Montessori

Cíle vycházejí jednak z koncepce Montessori, tak z koncepcí daných Rámcovým vzdělávacím programem. Škola vytváří systém poznatků nutných pro praktickou činnost, poznávání, porozumění s lidmi a život ve společnosti.

Žáci chápou osvojené vědomosti v souvislostech a vzájemných vztazích.

Žáci dovedou uplatnit získané vědomosti a dovednosti při řešení poznávacích a praktických úloh.

Žáci se srozumitelně a jasně vyjadřují, naslouchají a čtou s porozuměním, umí reprodukovat text.

Žáci dokáží samostatně pracovat s učebními vzdělávacími texty, vyhledávat informace, třídit je, zpracovávat a vytvářet vlastní učební texty v podobě knih. Podstatné je sebevzdělávání.

Žák umí řešit poznávací problémy, klást otázky, formulovat hypotézy a vyvozovat závěry.

Žáci dokáží vyjadřovat své názory, diskutovat o nich a ověřovat jejich platnost a správnost.

Žáci se naučí v učebních a praktických situacích uplatňovat základní myšlenkové operace.

Žáci si osvojují poznatky díky systematické samostatné práci s didaktickými pomůckami a učebním materiálem.

Žáci si osvojují poznatky a dovednosti v souladu s estetickým vnímáním světa, estetickým prožíváním.

Klíčové kompetence v ZŠ Montessori

Klíčové kompetence jsou souhrnem vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti. Smyslem vzdělávání je předat žákům klíčové kompetence a připravit je tak na budoucí život, další vzdělávání a uplatnění ve společnosti. Klíčové kompetence jsou nezbytné pro budoucí uplatnění.

V principech Marie Montessori se uplatňuje celá řada kompetencí.

- a) Kompetence komunikativní

žák se učí veřejně komunikovat

rozvíjí schopnost naslouchat a vhodně reagovat na podněty z okolí

učí se výstižně, souvisle a kultivovaně vyjadřovat své názory a myšlenky

učí se zapojovat do diskuze a dodržovat její pravidla

učí se využívat informační a komunikační prostředky

Kompetence se rozvíjejí např: v těchto jevech a principech: komunitní kruh, heterogenní skupiny, ticho, připravené prostředí, osobnost učitele, volný pohyb, práce s informacemi, osobní plán práce, spolupráce s rodiči, respekt, kooperace, trpělivost, sebedisciplína

b) Kompetence občanské

Žák se učí respektovat druhé

Učí se vytvářet a respektovat pravidla

Seznamuje se se společenskými normami

Učí se vytvářet a respektovat pravidla

Seznamuje se se společenskými normami

Učí se chránit a oceňovat tradice a kulturní a historické dědictví

Učí se třídit odpad a chránit životní prostředí

Učí se chránit zdraví své i druhých

Učí se postarat o druhé

Kompetence se rozvíjejí např. : v těchto jevech a principech - komunitní kruh, heterogenní skupiny, sebedisciplína, samostatnost, využívání smyslů, propojení, zodpovědnost, svoboda, nesoutěžení, respekt a integrace

c) Kompetence řešení problémů

Žák se učí pojmenovat problém a hledat vhodné způsoby řešení

Učí se vyhledávat informace

Učí se vyhodnotit výsledky řešení

Kompetence se rozvíjejí např: v těchto jevech a principech: heterogenní skupina, vnitřní motivace, komunitní kruh, osobní portfolio, prezentace vlastní práce, sebedisciplína, respekt, mravní principy, práce s chybou, práce v týmu, aj.

d) Kompetence sociální a personální

Žák spolupracuje ve skupině, podílí se na vytváření pravidel.

Podílí se na vytváření příjemné a klidné atmosféry na základě mravních hodnot.

Učí se toleranci,

Učí se poznávat a přijímat sociální role.

Učí se poznávat rozmanitost kultur.

Kompetence se rozvíjejí např. : v těchto jevech a principech - heterogenní skupina, vnitřní motivace, práce v týmu, komunitní kruh, respekt, sebedisciplína, osobní portfolio, práce s chybou, mravní principy, respekt..

e) Kompetence k učení

Žák v procesu učení postupuje svým tempem na základě senzitivních období a polarizace pozornosti

Žák si plánuje a organizuje učení.

Učí se přijímat informace, snaží se je pochopit a propojit s praktickým životem.

Učí se informace třídit a uvádět do souvislostí. a

Učí se získávat a propojovat informace z různých vzdělávacích oblastí.

Učí se formulovat vlastní názor.

Posuzuje své pokroky a výsledky učení.

Kompetence se rozvíjejí např. : v těchto jevech a principech - principy a filozofie Marie Montessori: připravené prostředí, klid, ticho, volný pohyb, senzitivní fáze, polarita pozornosti, osobnost učitele, samostatnost, vnitřní motivace, heterogenní skupiny,

sebedisciplína, zodpovědnost za své volby, svoboda volby, smyslové poznání, práce s informacemi, propojování učiva, práce s chybou, abstrakce, postup od jednoduchého ke složitějšímu, práce s chybou, plán práce dítětem, mravní principy

f) Kompetence pracovní

Žák se učí bezpečně používat materiály a nástroje.

Učí se chránit životní, kulturní i společenské prostředí.

Získává přehled o různých pracovištích a pracovních podmínkách.

Učí se smysluplně trávit volný čas.

Kompetence se rozvíjejí např. : v těchto jevech a principech - připravené prostředí, samostatnost, zodpovědnost, respekt, globální výchova, mravní principy, vnitřní motivace, vlastní projekty dětí.

Zabezpečení výuky žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Mezi tyto žáky patří žáci se zdravotním postižením, se zdravotním znevýhodněním a žáci se sociálním znevýhodněním. Pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je nezbytná spolupráce školy a žáka s rodinou a podobným pracovištěm. V rámci školy je klíčová role vzdělávacího poradce a role pedagoga. Předpokladem pro úspěšné vzdělávání je respektování učitele jako odborníka na vzdělávání postižených nebo znevýhodněných žáků.

Mezi rodiči a pedagogy musí být přátelská a otevřená atmosféra a dostatečný časový prostor na diskusi. Pedagog musí objektivně a bez hodnocení nastínit daný problém, uvést své stanovisko a způsob řešení problému. Musí uvést zdroj informací a dítě neškatulkovat. Pedagog by se měl snažit rodičům pomoci, poradit.

Přístup k žákovi se zdravotním postižením

Pedagogičtí pracovníci musí být informováni o postižení a specifických dítěte. Pro dítě musí být vytvořen individuální plán a plán hodnocení dítěte. Zároveň s dítětem a jeho postižením seznámíme i jeho spolužáky. Zajistíme přístup k odborným publikacím o handicapu dítěte. Při vzdělávání dítěte využíváme Montessori pomůcky a případně i další speciální pomůcky.

Učitel musí respektovat zvláštnosti dítěte. Pro harmonický rozvoj je třeba zohledňovat vývoj dítěte, co nejdříve s dítětem soustavně a trpělivě pracovat a vytvořit žákovi optimální prostředí k rozvoji. Sebedůvěra dítěte může být posílena zařazením činnosti v níž vyniká.

Přístup k žákům se zdravotním znevýhodněním

V zásadě se neliší od přístupu k dětem s postižením. Pro reedukaci je vhodné žáka zařadit do dyslektických kroužků.

Při práci s dětmi s postižením je vhodné pracovat s dítětem po kratší dobu a prokládat učení individuálními přestávkami nebo relaxací. Cíle mají být dosažitelné, postupně se má zvyšovat obtížnost jejich dosazení. Mezi činnosti je vhodné zařadit nějakou, ve které dítě vyniká. Při práci má vládnout příjemná atmosféra.

Pedagog musí úzce spolupracovat s rodiči a poskytovat jim jasné a srozumitelné informace a koordinovat s rodiči další postup při vzdělávání,

Vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním

Žáci se soc. znevýhodněním jsou žáci pocházející z kulturně, sociálně a jazykově odlišného, kteří narážejí na jazykovou bariéru. Úkolem učitele je seznámit žáka s českým kulturním prostředím, avšak umožnit jim uchování vlastní identity a ztotožnění se svým mateřským národem.

Při práci se znevýhodněnými žáky je vhodné spolupracovat s rodinou, s odborným pracovištěm a případně využívat asistenta učitele. Ve třídě s takovýmto žákem je nezbytné umístit menší počet žáků, individuálně se znevýhodněnému věnovat a využívat pro něj specifické pomůcky a metody a formy práce.

Vzdělávání mimořádně nadaných žáků

Nadaní žáci se dle ŠVP Montessori vyznačují bystřejším myšlením, lepší pamětí a znalostí než bývá u dětí tohoto věku obvyklé. Jsou schopni úsudku, který neodpovídá jejich biologickému věku a dovedou se dlouhodobě soustředit.

Dítě může během vzdělávání přeskočit některé ročníky, postupovat při vzdělávání rychlejším tempem nebo může probírat látku vyššího ročníku. V případě více nadaných žáků lze vytvořit speciální třídy a školy, vytvářet systém volitelných předmětů.

Učitel by měl nadanému žákovi umožnit individuální učební tempo, poskytnout dostatek stimulujících podnětů, umožnit žákovi stanovit si vlastní cíle a podílet se na vlastním hodnocení.

Průřezová témata

(Osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Enviromentální výchova, Mediální výchova)

Témata jsou začleněna do jednotlivých předmětů nebo mají podobu projektů.

Učební plán I. stupeň Montessori

Montessori plán se člení do pěti vzdělávacích oblastí: Jazyk a jazyková komunikace, Matematika a její aplikace, Informační a komunikační technologie, Člověk a jeho svět (Člověk a svět práce, Umění a kultura) a Člověk a jeho zdraví.

Oblast Jazyk a jazyková komunikace zahrnuje Český jazyk a literaturu a dramatickou výchovu a Anglický jazyk. Oblast Matematika a její aplikace zahrnuje obor Matematika. Do Informační a komunikační technologie spadá Informatika. V rámci vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět (Člověk a svět práce, Umění a kultura) se žáci věnují Kosmické výchově. Do oblasti Člověk a zdraví řadíme Tělesnou výchovu.

Vyučovací předměty

Na prvním stupni jsou vyučovány tyto předměty: Český jazyk, (povinně 1. - 5. ročník), Anglický jazyk (povinně 3. – 5. ročník), Matematika (povinně 1. - 5. ročník), Informatika (povinně 5. ročník), Kosmická výchova (povinně 1. - 5. ročník) a Tělesná výchova (1. - 5. ročník).

Školní vzdělávací akce

Součástí vzdělávací činnosti školy jsou i sportovní a kulturní akce.

Žáci 2. -3. ročníku absolvují plavecký výcvik v rozsahu 20 hodin jako součást tělesné výchovy. Ve 3. -4. ročníku se žáci v zimních měsících účastní během 10 hodin tělesné výchovy bruslení.

Součástí výuky na prvním stupni jsou i pravidelné návštěvy divadelních, hudebních a filmových představení a návštěvy městské knihovny.

Ve 4. ročníku žáci navštěvují Muzeum skla a bižuterie, ve třetím ročníku je zařazena návštěva úpravny vody. Na prvním stupni žáci pravidelně navštěvují audiovizuální středisko.

Žáci jsou také zapojeni do programu protidrogové prevence a zúčastňují se volnočasových aktivit organizovaných školou.

Učební osnovy

Český jazyk

Montessori pedagogika seznamuje děti s výukou čtení, psaní již v mateřských školách. Český jazyk je rozvíjen i při komunikaci dětí, dětí s učitelem a při četbě. Při komunikaci je využíván komunitní kruh, který slouží k diskuzím, prezentacím různých informací, k jejich hodnocení. Český jazyk podporuje verbální komunikaci.

Velký důraz je kladen na četbu. Ta prezentuje názory, vede k zamyšlení a pomáhá dětem získávat nové poznatky o světě v duchu kosmické výchovy. Čtení rozšiřuje slovní zásobu a podněcuje fantazii dítěte.

Dítě pracuje s různými informačními zdroji: s učebnicemi, encyklopediemi, Internetem. Četba a práce s informacemi vede ke komplexnímu chápání světa, formování názorů dítěte a vytváření mozaiky souvisejících fakt a k schopnosti generalizace. Děti se zároveň mohou poučit od svých spolužáků. Tempo a výběr témat je řízeno znalostmi žáka, nikoliv ročníkem. Tomu odpovídá stanovení výstupů činnosti žáka na základní škole Montessori typu.

Při nácviku čtení se využívají texty z oblasti Kosmické výchovy a fenoménu spontánního čtení.

Pro nácvik psaní se používají standardní písanky pro první ročník, různá hmatová písmena, vlastní sešitky aj. Jak uvádí, Marie Montessori, ve svém vývoji se dítě dostane do fáze tzv. exploze psaní. V tomto období se učí ze svého zájmu a lehce psaní, rozvíjí motoriku ruky i správné držení těla. Učitel nevyžaduje jednotný správný sklon písma, vyžaduje pouze čitelnost. Nejprve se dítě učí tiskací písmena. Pravopisné chyby učitel žákům opravuje až v momentě, kdy již žák zná dané pravidlo.

Komunikace

Dítě se učí prezentovat svou práci, přistupuje kriticky k její formě a obsahu, komunikuje se svými vrstevníky a učí se naslouchat.

Sloh, psané texty

Děti píší práce na samostatně zvolené téma, případně reflektují své zážitky. Cílem je věcné, přehledné a výstižné vyjadřování.

Literární výchova

Dítě přemýšlí nad texty, analyzuje je a učí se vyjadřovat své dojmy z četby. Zbavuje se ostychu, učí se prezentovat své názory, sdílet zážitky s ostatními. Hlasité čtení se využívá hlavně při prezentaci dovedností dítěte rodičům nebo na akcích školy. Čtení vede také k rozvoji dramatického projevu dítěte. Četba slouží Kosmické výchově a dítě jejím prostřednictvím získává informace o literátech, literárních druzích, historických událostech apod.

Mluvnická pravidla

Úkolem učitele je prezentovat dětem mluvnický jev na předem připravených příkladech a úlohách. Učitel jev vysvětlí, ukáže na příkladech a případně dětem pomáhá při práci. Pravopis je procvičován při psaní vlastních textů. Při osvojování pravopisu používají slovníky a příručky – Pravidla českého pravopisu apod.

Materiál musí být srozumitelný, smysluplný, musí vést k osvojení jednoho jevu, řešení problému. Dítě může tvořivě pracovat s textem vlastním tempem a může samo kontrolovat správnost řešení.

Pracuje se s chybou. Gramatické chyby se opravují až po probrání daného jevu nebo od třetí třídy. Dítě předkládá texty ke kontrole učitelů. Ten chybu označí buď konkrétně nebo dítěti pouze sdělí počet chyb na stránce(řádku). Dítě si může vytvořit vlastní evidenci chyb nebo před kontrolou text porovnat se spolužáky.

Záznamy o práci dítěte

Dítě si, pokud je to možné, samo volí vykonávané činnosti. Splnění činnosti se označí do plánu všech dostupných činností. Veškeré materiály, pracovní sešity, projekty apod. si dítě zakládá do svého portfolia.

Anglický jazyk

Výuka anglického jazyka probíhá společně s žáky ZŠ Jablonec podle ŠVP pro běžné třídy.

Matematika

Dle Marie Montessori jsme matematikou obklopeni ve svém každodenním životě, matematika slouží k poznání světa. Matematika nám umožňuje abstrakci, rozvíjí představivost a učí nás argumentovat. V procesu učení je nezbytný samostatný smyslový prožitek, experimenty, samostatné objevování a poznávání. Jen to vede k pochopení a zapamatování.

Smyslové prožitky umožňují práci s informacemi, jejich klasifikaci a analýzu a vedou k rozvoji matematického ducha. Interpretace dat je nutná v širokém spektru věd.

Dítě pozoruje, učí se od ostatních lidí svým aktivním objevováním světa. S poznáním světa a jeho struktury je spojen rozvoj smyslů. Objevování vede k potřebě sebevyjádření a tedy k osvojení řeči a rozšiřování slovní zásoby.

Při rozvoji matematického ducha je nezbytné respektovat zásady Montessori, především:

- Respektovat sensitivní fáze dítěte (s tím souvisí požadavek na učitele, aby byl schopen nástup období rozpoznat)
- Využití tvůrčího zájmu - absorbující duch - a polarity pozornosti dítěte.
- Svoboda volby dítěte (činnost, spolupracovníci, prostor).
- Podpora rozvoje jemné motoriky (při práci s materiálem).
- Samostatná práce s didaktickými pomůckami.
- Postup od konkrétního k abstraktnímu.
- Celistvost a propojení poznatků.
- Připravené prostředí a dostupnost materiálu.
- Spolupráce dětí různého věku.
- Třístupňové učení.

- Samostatná kontrola.
- Postupné stupňování obtížnosti.

S matematikou se dítě setkává v rámci činností z běžného života již v mateřské škole. Rozpoznává metrické charakteristiky předmětů, jejich uspořádání, třídění, učí se orientaci v prostoru a koordinuje pohyby.

Dítě pracuje se smyslovým materiálem a pokládá základy pro pochopení desítkové soustavy a matematických operací. Matematika se projevuje i při práci s jazykovými materiály, kdy pojmenováváme pojmy, zapisujeme matematické operace a používáme matematické symboly. Tím je položen základ pro budoucí vzdělávání na základní škole.

Principy osvojení matematiky

- seznámení s kvantitou izolovaně,
- seznámení se symboly izolovaně,
- spojení kvantity se symbolem,
- cvičení a upevňování naučeného,
- test.

Informatika a výpočetní technika

Informatika je ve školním vzdělávacím plánu obsažena v pátém ročníku. Cílem předmětu je naučit žáky používat počítač jako pracovní nástroj pro získání dalších poznatků ze světa.

Žáci pracují ve dvojicích nebo skupinách s texty, odbornými časopisy a výukovými CD dle pokynu učitele.

Kosmická výchova

V systému Montessori se do této kategorie integruje několik předmětů. Cílem tohoto předmětu je naučit se chápat okolní svět a vědy jako celek, který spolu interaguje. V rámci celku se děti učí chápat řád světa a vžít se do jeho fungování. Na prvním stupni zahrnuje Kosmická výchova prvouku, přírodovědu, vlastivědu, výtvarnou výchovu, hudební výchovu a pracovní činnosti. Kosmická výchova obsahuje témata z oblasti Člověk a jeho svět a Člověk a svět práce.

Pro vzdělávání v rámci Kosmické výchovy se využívají projekty, které umožňují efektivní spolupráci dětí a integraci tématických celků. Při práci se zapojuje, čtení, tvořivé psaní, matematika a práce s informačními zdroji nebo experimenty a pokusy. Témata a jejich časová dotace jsou stanoveny učitelem. Vyučování probíhá jak ve třídě, tak v exteriérech školy.

Příklady projektů a okruhy témat

- Vznik vesmíru a Sluneční soustavy
- Roční období a kalendář, rituály v národní historii
- Podmínky pro vznik života na zemi – neživá příroda
- Vývoj života na naší planetě
- Živá příroda
- Kontinenty
- Národní historie

Metody práce

Metody práce jsou voleny s ohledem na charakter činnosti a klíčové kompetence. Materiály vzniklé při projektech se stávají součástí portfolio, na základě něhož je dítě hodnoceno.

Mezi oblasti vzdělávání v kosmické výchově patří Sluneční soustava, Podmínky pro vznik života, Vývoj života na naší planetě, Kontinenty, ČR, Roční období, Vývoj člověka a lidstva, Lidské tělo, Živočichové a Rostliny.

Tělesná výchova

Cílem je, aby si žáci uvědomili sami sebe, naučili se pečovat o své zdraví a chápali hodnotu zdraví.

V rámci výchovy ke zdraví si žáci osvojují zásady prevence a ochrany zdraví. Děti se poučí o zásadách zdravé výživy a rozvíjejí své dovednosti. Obecně se rozvíjejí po fyzické stránce

V rámci oblasti tělesné výchovy se žáci seznamují s vlastními dovednostmi a osvojují si další pohybové dovednosti.

Žáci jsou vedeni k lадnému pohybu, k rytmu a tempu pohybu. Cílem je vyvolat pozitivní postoj k cvičení, kolektivu, naučit se týmové spolupráci v rámci týmových her a vstřípit žákům zdravou rivalitu, samostatné rozhodování a dodržování pravidel.

Projektové dny

Na zvolené základní škole se v průběhu prvního stupně žáci zapojují do těchto projektových dnů:

- Prehistorický den (zajímavosti a souvislosti z naší minulosti)
- Naše město – můj domov (orientace v městě, znalost důležitých institucí, památek, úřadů, orientace v mapě)
- Lidové zvyky a tradice (historie a tradice našeho národa, lidové zvyky spojené se svátky, výroba tradičních předmětů)
- Bezpečnost na silnici a první pomoc (znalost pravidel silničního provozu, poskytnutí první pomoci, schopnost oznámit nehodu a zavolat pomoc)
- Den člověka (znalost částí lidského těla, znalost zdravého životního stylu, rozvoj tělesné aktivity)
- Branný kurz (žák je schopen reagovat na mimořádné situace a dovede poskytnout první pomoc, zná výstražné signály)
- Cesta kolem světa (poznání kultury, tradic a typických předmětů daného národa, práce ve skupině)
- Den Země (ochrana Země, živá a neživá příroda)
- Den knihy (technika čtení, schopnost prezentace na veřejnosti, mechanismus výroby knih a papíru)
- Rok v přírodě (lesní zvířata, práce s přírodninami, orientace v sezónních sportech, oblékání přiměřeně počasí, znalost ročních období)

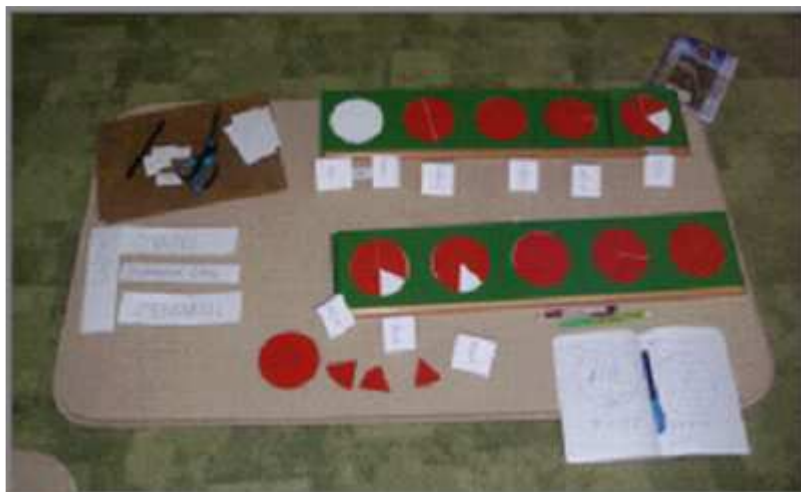
- Život v lesích a lukách (pozorování přírody, záznam a hodnocení výsledků pozorování)

Průřezová témata

V ZŠ Jablonec – Montessori se využívá průřezových témat: Osobnostní a sociální výchova, Multikulturní výchova, Environmentální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských souvislostech a Mediální výchova.

Žáci samostatně využívají prameny a postupy k řešení problémů, analyzují informace. Jsou vedeni ke spolupráci, toleranci a kultivovaném vystupování. Děti by měly chápat věci komplexně, hledat nové spojitosti a chovat se zodpovědně vůči sobě, druhým a přírodě.

6.2 Příloha 2: Fotografie ze ZŠ Montessori

Obrázek 2: Matematický materiál

Cílem je názorným způsobem osvojit si informace o zlomcích. Cvičení probíhá na elipse. Děti dle zadání napsaného na kartičkách sestavují jednotlivé zlomky a to za naprostého ticha. Prosazuje se cvičení ticha a koncentrace dítěte na činnost. Po společné kontrole správnosti a diskuzi nad různými příklady děti provedou zápis do sešitu.

Obrázek 3: Smyslový materiál

Lastury slouží jako smyslový materiál. Děti je hmatem zkoumají, popisují jejich barvy. Mušle je inspirují k vyprávění příběhů nebo ke kreslení. Lastury se dají využít i v kosmické výchově (přírodopis, zeměpis).

Obrázek 4: Připravené prostředí

Žáci mohou s věcmi v policích volně manipulovat. Předměty jsou snadno dosažitelné, jsou uspořádány dle zaměření a mají své přesné místo. Dětem k dispozici jsou i sedací podložky v pestrých barvách.

Obrázek 5: Jazykový a smyslový materiál

Na obrázku lze spatřit typický jazykový materiál Montessori. Na dřevěné destičce je upevněno písmeno ze smírkového papíru. Dítě vnímá písmeno hmatem i zrakem. Při procvičování psaní píše prstem do písku v nádobě (v pozadí obrázku) a procvičuje zároveň motoriku ruky.

Obrázek 6: Materiál s možností kontroly chyb

Dítě přiřazuje lístečky s označením orgánů zvířete k obrázku. Výsledek práce si může zkontrolovat podle vzoru. (Pomůcka vznikla o projektovém týdnu zaměřeném na ptactvo – kosmická výchova).

Obrázek 7: Mapa - kosmická a smyslová výchova

Tato plastická dřevěná mapa se dá rozložit na jednotlivé díly – státy. Dítě musí mapu opět vyskládat. Dílky jsou velmi různorodých tvarů, mají mnoho výběžků, stejně jako státy, které představují. Při sestavování dítě musí zapojit smysly. V materiálu se uplatňuje kontrola chyb.

Obrázek 8: Matematický a smyslový materiál

Děti přiřazují k tělesům lístečky s charakteristikami (hrany, stěny, vrcholy). Materiál je pestrý, vyrobený z dřeva. Žáci si mohou tělesa osahat, aby si svými smysly ověřili správnost řešení.

Obrázek 9: Korálky pro násobení

Korálky používané pro násobení při velké násobilce a znázorňování v řádu desítek i stovek. Korálky jsou navlečeny na drátcích. Počty korálků jsou barevně odlišeny. Například korálky modré barvy představují devítku, růžové trojku